

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

24 снежня

2004 г.

№ 51/4286

АНОНС!

Літаратурная крытыка — від творчай дзейнасці, што мае на мэце аб'ектыўную ацэнку сучасных літаратурна-мастацкіх з'яў. Прыкладна так павінна гучаць энцыклапедычнае вызначэнне, пры раскрыцці якога ўзнікае шэраг нявырашаных праблем. Што на сённяшні дзень уяўляе сабой крытыка і якой павінна быць на самай справе? Хто такі крытык і якая яго роля? Падобныя пытанні хвалююць пісьменнікаў, літаратуразнаўцаў, чытачоў. Зараз на іх адказваюць самі крытыкі.

СТАР.

7

Да юбілею народнага артыста СССР Расціслава Янкоўскага Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага прымяркоўвае першую ў гэтым сезоне прэм'еру, дзе галоўную ролю сыграў сам жа майстар, чыё 75-годдзе мы праз нейкі час будзем адзначаць. Гэта "Сунічная паляна" паводле сцэнарыя вядомага шведскага кінамайстра І. Бергмана.

СТАР.

10

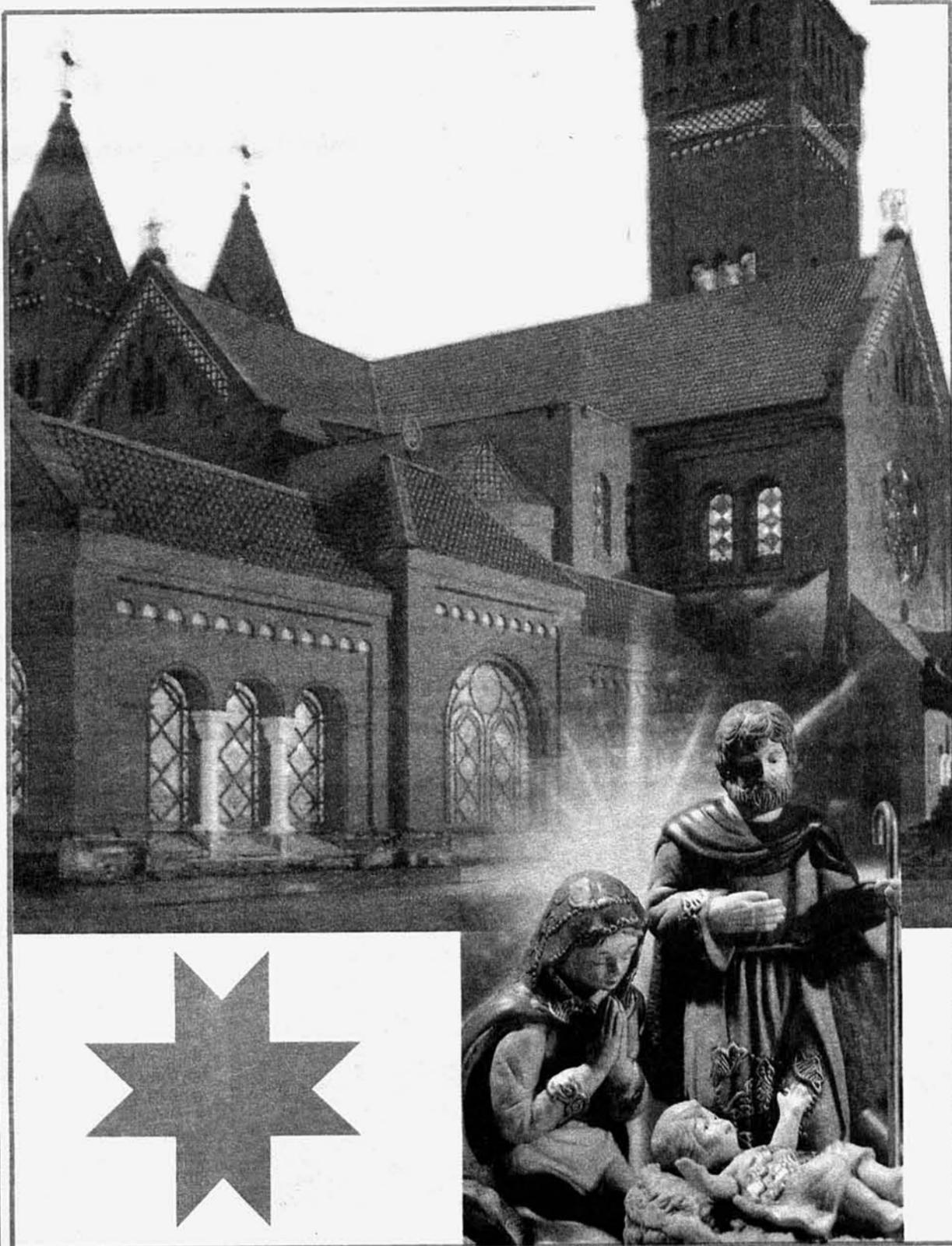
Святая ноч...

Ноч, як сон, прыгожая
Стала пад акном,
Ззяе сцэжка кожная
Ясным серабром.

Ноч прыгожай дрэмаю
Абняла прастор
І нямой паэмаю
Тчэ ў душы узор.

У паэтычных радках класіка нібы люструецца вобраз шіхай святой ночы, якая надыходзіць акурат сёння, з 24 на 25 снежня. Нараджэнне Хрыстова. Каляды. Для сучаснай цывілізацыі гэта і таямніца вялікага цуду, і свежкі рытуал, і прыгожая традыцыя, якую шануе сёння ўвесь культурны люд планеты. Разам з усім еўрапейскім (дзій не толькі еўрапейскім) светам адзначаем гэты дзень і мы. На беларускім календары заўтра — дзяржаўнае свята: Раждство Хрыстова (па календары каталіцкай канфесіі). Астранамічны каляндар падкажа, што даўжыня дня за гэтыя суткі павялічваецца на цэлую мінуту. А за святой ноччу Божага Нараджэння, роўна праз тыдзень, — яшчэ адна святочная ноч: сустрэча Навалецця, чарговы, ужо 2005-ты ад Нараджэння Хрыстова, надыход новага года...

Фотакалаж К. Дробава

15—17 снежня Мінск наведалі галоўны рэдактар расійскага часопіса “Наш современник” Станіслаў КУНЯЕУ і яго намеснік, публіцыст Аляксандр КАЗІНЦАЎ.

У першы дзень пасля прыбыцця адбылася гутарка расійскіх пісьменнікаў з намеснікам кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Алегам Праляскоўскім. Апоўдні ж у Міжнародным цэнтры інтэграцыйнай інфармацыі прайшла прэс-канферэнцыя з нагоды выхаду сумесных нумароў часопісаў “Нёман” і “Наш современник”, у якой непасрэдна ўдзел прынялі Станіслаў КУНЯЕУ, Аляксандр КАЗІНЦАЎ з расійскага боку, а з беларускага — намеснік дырэктара РВУ “Літаратура і Мастацтва” Павел ВЕРАБ’ЕУ, галоўныя рэдактары Мікола МЯТЛІЦКІ (“Польмя”), Ніна ЧАЙКА (“Нёман”), Раіса БАРАВІКОВА (“Маладосць”), Анатоль КАЗЛОЎ (“Літаратура і мастацтва”), Вячаслаў МАЧУЛЬСКІ (дырэктар) і Віктар ПРАЎДЗІН (выдавецтва “Мастацкая літаратура”). Таксама прысутнічалі начальнік апарата прадстаўніцтва Парламенцкага Сходу Саюза Беларусі і Расіі ў РБ Мікалай КАНЦАВЫ, эксперт Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы Таццяна СЯРГЕЕНКА, пісьменнікі Алесь САВІЦКІ, Эдуард СКОБЕЛЕУ, Віктар ШНІП, Міхась ПАЗНЯКОУ, Яўген КАРШУКОУ, Юры САЛАНЕВІЧ (Пінск). На прэс-канферэнцыі працавалі акрэдытаваныя карэспандэнты тэлебачання, радыё і цэнтральных газет.

Змест гутаркі і найбольш яркавыя выступленні ўдзельнікаў прэс-канферэнцыі падаюцца ніжэй. Назаўтра расійскія пісьменнікі сустрэліся з выкладчыкамі і студэнтамі Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, а потым — з афіцэрамі і курсантамі Вайскавай акадэміі. У апошні дзень знаходжання ў Мінску С. Куняеў і А. Казінцаў наведалі журфак Белдзяржуніверсітэта, дзе адбылася цікавая гаворка з выкладчыкамі і будучымі журналістамі. На развітанне госці сустрэліся з беларускімі пісьменнікамі.

так што мяркую, палякі не будуць болей працягваць палемікі са мною.

Эдуард СКОБЕЛЕУ, пісьменнік: — Прыемна адзначыць, што сённяшняя сустрэча і размова расійскіх пісьменнікаў у Адміністрацыі Прэзідэнта была такой даверлівай і плённай. Гэтыя адносіны набываюць не толькі чыста літаратурны характар. Мы зацікаўлены ў захаванні тых беларуска-расійскіх стасункаў, якія застаюцца непарушнымі.

Па просьбе часопіса “Нёман” я падрыхтаваў артыкул, які сведчыць, што нашы апаненты апошнія дзесяцігоддзі працавалі над праблемай Часу як феномена заваёвы сусветнага панавання. У гэтым нічога фантастычнага няма, як можа падацца на першы погляд. Яшчэ ў старажытным Егіпце тры тысячы гадоў таму жраць аднаго храма папярэдзвалі фараона: “Валадар, ты будзеш усемагутным толькі тады, калі будзеш уладарыць Часам!” Сказана, вядома, алегарычна. Нельга ўладарыць над часам. Але той, хто можа спыніць падзеі ці паскорыць іх, мае ў руках магутнейшую зброю. Захад і прымяненне сёння тэхналогіі па паскарэнні альбо

Вярнуцца да страчанага, каб мець будучыню

Адкрыў прэс-канферэнцыю, прысвечаную выхад сумесных нумароў часопісаў “Нёман” (Беларусь) і “Наш современник” (Расія), галоўны рэдактар апошняга Станіслаў КУНЯЕУ:

— Добра, што за апошні час наша супрацоўніцтва набывае больш арганізаваныя і ўстойлівыя сувязі і формы. Вось я трымаю ў руках дванаццаты нумар “Современника”, які рэдакцыя прысвяціла літаратуры і жыццю братняга народа Беларусі. Творы беларускіх пісьменнікаў былі спачатку надрукаваны ў “Нёмане”, з якім “Наш современник” звязвае дамова аб супрацоўніцтве і абмене матэрыяламі. У нумар увайшлі апошні твор Івана Шамікіна, якога не стала пакуль рыхтавацца выданне, апавяданні Аляксандра Асіноўскага, Ніны Пракопчык і Алесь Бадака, навела Мікалая Елянеўскага, апавесць Юрыя Саланевіча, вершы Міхаіла Шэлехава, Таісы Бондар, Генадзя Аўласенкі, Валянціна Лукшы, Валерыя Грышкаўца, які вярнуўся з Масквы на радзіму... Шмат добрых публіцыстычных матэрыялаў. Усяго — шаснаццаць беларускіх аўтараў. Да таго ж паэма Міколы Гусоўскага “Песня пра зубра” ў маім перакладзе.

Мы з Казінцавым, калі ехалі цягніком у Мінск, амаль усю ноч гаварылі аб лёсе славянскіх народаў. Падзеі апошняга месяца на Украіне паказалі, што цяжкія часы для славян не мінулі. Можа стацца, яны яшчэ наперадзе. Таму трэба мацаваць нашу еднасць. Што мы і робім на прыкладзе супрацоўніцтва з “Нёманам”. Трэба часцей сустракацца, супрацоўнічаць і разумець аднаго. Аляксандр Казінцаў нядаўна вярнуўся з Данецка. Уражанняў проціма. Збіраецца рыхтаваць матэрыял аб уражаннях ад падзей на Украіне ў чарговы нумар часопіса.

Два словы пра становішча з “Нашым современным”. Яно стабілізавалася. Пра гэта гаворыць плынь пismaў у рэдакцыю. А гэта найлепшы паказчык. Як градуснік. Калі колькасць пismaў не менее, дык і падпіска стабільная. Апошнія некалькі гадоў трымаем на ўзроўні 10 тысяч асобнікаў. Мы заваявалі тое поле чытачоў, дзе выпадковых людзей няма.

Наша супрацоўніцтва з “Нёманам” прыкмецілі ў Маскве. У рэдакцыю часопіса пачалі заходзіць чыноўнікі Беларускага пасольства, цікавіцца, запрашаць да сябе. Ну, і, вядома, шмат значыць для нас падтрымка з боку органаў і ўстаноў Саюзнай дзяржавы.

Яўген РОСЦІКАЎ (“Рэспубліка”): — Вы вядомы паэт, але не менш вядомы публіцыст і гісторык. Цікавіць ваша разуменне польскага пытання. Ці ёсць польскі след ва ўкраінскіх сённяшніх падзеях?

спыненні палітычных падзей, што адбываюцца ў свеце. Фрэнсіс Факуяма ў 1989 годзе пісаў, што з гэтай хвіліны нам накіравана быць у палоне падзей, якімі кіруюць іншыя. Яго не зразумелі.

Філософ і публіцыст Міхаіл Назараў піша, што гістарычная місія Расіі — быць Стрымліваючым. Менавіта такім Стрымліваючым была калісьці праваслаўная Расія. Мне здаецца, сёння гэты стрымліваючы цэнтр перамясціўся ў Беларусь. Шка, не здзіўляйцеся! Вось дзе зараз захоўваецца наш рускі праваслаўны свет ад распаду. Аляксандру Рыгоравічу Лукашэнку трэба трымацца, бо новы сусветны парадак гняце, пагражае з усіх бакоў. Зірніце, што робіцца на Украіне.

Мікалай БУРЛЯЕЎ, народны артыст Расіі

— Так супала, у гэтым жа беларускім нумары “Нашего современника” друкуецца артыкул маладых гісторыкаў Баландзіна і Міронава “Таварыш Сталін, пан Пілсудскі і “незалежная” Польшча”. Гэта новыя матэрыялы пра гісторыю Польшчы 30-х гадоў. І мой матэрыял, дзе я працягваю палеміку з польскімі гісторыкамі. Выданне “Новая Польшча” папракнула, што я ў кнізе “Шляхта і мы” ўвёў у зман чытачоў, падаўшы неакладную лічбу польскіх ваеннапалонных падчас другой сусветнай вайны. Давялося нагадаць ім факт, як Армія Краёва дамовілася з немцамі аб сумесным супрацьстаянні Савецкім войскам пры гарантыі будучай незалежнасці Польшчы. А таксама я перадрукаваў са “Шпігеля” матэрыял “Хто расстрэльваў беларускіх партызанаў?”,

І “Нёман” і “Наш современник” друкуюць матэрыялы, што тлумачаць нам такія вось глыбокія праблемы сучаснасці, якія большасцю людзей у свеце, на жаль, не ўсведамляюцца. Ёсць такія сітуацыі ў свеце, калі асобныя народы, вядома, уплываюць на іх, але хутэй праз кіруючую эліту. Прыкладам гэтаму — збліжэнне дзвюх дзяржаў — Беларусі і Расіі.

Ніна ЧАЙКА, галоўны рэдактар часопіса “Нёман”: — Вернемся да нашай тэмы: “Нёман” — “Наш современник”: сумесны праект. Калі завершана добрая справа, дык здаецца, што ніякіх цяжкасцей і не было, ніякіх праблем не ўзнікала, усё неск само сабою зладкавалася і вынік перад намі. Хацела б сказаць нашым маскоўскім калегам, што для нас ажыццяўленне гэтага праекта — значная па-

Упэўнены, Беларусь выконвае высокую, выратавальную для свету місію. Яна ратуе (так-так!) Расію, каб мы разам ратавалі потым увесь свет. Бо з пагібельлю Расіі загіне ўсё. Некаторыя людзі на Захадзе пачалі гэта разумець. Праца нас чакае агромністая. І калі мы ўзінемся, шмат што зменіцца і ў Еўропе, і ва ўсім свеце...

Мікалай БУРЛЯЕЎ, народны артыст Расіі

перш за ўсё выклік тэрарызму, можна толькі знітаваўшы, зліўшы нашою ў адно цэлае. Паасобку гэтаму супрацьстаяць немагчыма. З поставаў прасторы толькі Беларусь трымаеца таго ж рэчышча сучаснага палітычнага развіцця. І сёння яна сваёй унутранай палітыкай дасць фору Амерыцы больш, чым якая іншая краіна... Прынамсі, нават Расія. Што тычыцца сённяшняй сітуацыі на Украіне, дык 999 (пераварніце, 666 — лік д'ябла!) міжнародных арганізацый, фондаў і г.д. дзейнічаюць на Украіне. У заходнім друку

лёгкай уздыхнуў — добра, што няма ў нас такіх расійскіх праблем, дык зірніце на карту! Існуе гэткае разуменне — "перамосце" — дык Беларусь гэта перамосце для Расіі і ў адносінах Усходу, і ў адносінах Захаду. Дрэннымі справы ці добрыя ў Расіі, гэта будзе адгукі і ў Беларусі. Таму давайце рабіць усё, каб выстаяць разам, каб адказаць на той выклік, што кідае нам Захал сёння. Пакуль што Беларусь і Расія супрацоўнічаюць на ўзроўні сімпатый асобных людзей, а неабходна — на ўзроўні дзяржаўных структур. Неяк я спытаў у

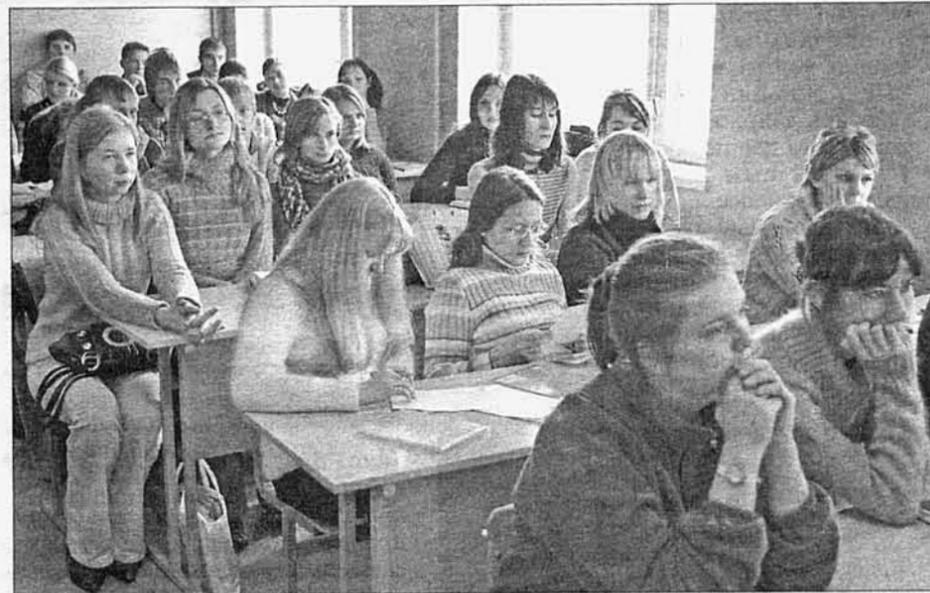
На факультэце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адбылася сустрэча з прадстаўнікамі расійскага часопіса "Наш сучасны": галоўным рэдактарам, пісьменнікам Станіславам КУНЯЕВЫМ і намеснікам галоўнага рэдактара, публіцыстам Аляксандрам КАЗІНЦАВЫМ.

Прысутным, сярод якіх былі студэнты журфака БДУ, выкладчыкі і журналісты, маскоўскіх гасцей, як "інтэлектуальны гонар Расіі", прадставіў беларускі пісьменнік Эдуард Скобелеў.

Выступленне распачаў Аляксандр Казінец. Ён сказаў, што заўжды рады апы-

— трэба інфармацыйная нагода. І гэта нагода — сумесны руска-беларускі дванаццаты нумар часопіса "Наш сучасны". Мы падрыхтавалі яго разам з вашым часопісам "Нёман". Але такое выданне не першае: наша рэдакцыя здзейсніла ўжо некалькі беларускіх выпускаў. Частыя госці нашага часопіса Іван ШАМЯКІН, Эдуард СКОБЕЛЕЎ, Яўген РОСЦІКАЎ, Міхаіл ШЭЛЕХАЎ, Аляксандр АСІНОЎСКІ і многія іншыя. Дарчы, у гэтым годзе Міхаіл Шэлехаў быў уганараваны прэміяй нашага часопіса.

У дванаццатым нумары акрамя беларускіх аўтараў змешчаны пераклад вашай класічнай спадчыны, паэмы, якая па моцы і

нуцца сярод калег, бо сам скончыў факультэт журналістыкі маскоўскага ўніверсітэта, а "для любой сустрэчы, — працягаў ён, — вы як будучыя журналісты павінны ведаць,

значнасці для нацыянальнай культуры раўназначная "Слову аб палку Ігаравым...". Многія з вас ужо здагадаліся, што я маю на ўвазе паэму Міколы Гусоўскага "Песня пра

прайшла інфармацыя, што 65 млн. долараў патрачана ЗША на фінансаванне гэтых фондаў. Вядома, лічба заніжана, але 65 млн. па эсэнтэсаўскіх маштабах — таксама ніштаватая сума. Вось такія грошы, лічыце, і выбухнулі на Крашчачіку.

Пра Расію. Яна валодае 30 адсоткамі сусветных энергетычных і іншых рэсурсаў і мае толькі 2 адсоткі ад сусветнага насельніцтва. Такой малой колькасцю людзей цяжка абараніць такое багацце! І калі Захад глядзіць нашыя фільмы і бачыць там сучасных нягоднікаў і злачынцаў, у яго міжволі з'яўляецца думка, а ці не адабраць у гэтых вычваркаў іхнія багацці? Яны ж не здольныя імі разумна распарадзіцца! Таму задача сённяшняга мастацтва паказаць іншую краіну, іншых людзей, якіх можна паважаць і любіць. Краіну, якую варта абараняць, ахвяруючы нават жыццём за гэтую бласлаўленую зямлю.

І калі нехта тут з па-

расійскім чытачам. І калі б мы вось так узаемадзейнічалі па розных каналах, то рухалі б працэс нашага саюзнага будаўніцтва яшчэ хутчэй. Гэта важна. Апошнім часам семія нацыяналізму рассяваецца вельмі хутка і шырока. Гэта я пабачыў на Украіне, дзе быў міжнародным назіральнікам на прэзідэнцкіх выбарах. Хлопцы з каманды Юшчанкі вельмі трапна скарыстоўвалі імяны вядомых, папулярных украінскіх пісьменнікаў. Гэта людзі аўтарытэтных, іх слову народ верыць, да іх прыслухоўваюцца. Трэба, каб нашы літаратары сталі носьбітамі дзяржаўнай палітыкі ў народ.

Адным словам, Украіна — гэта лакмусавая паперка, што паказвае, якім жа чынам і з якой моцай напірае Захад на наш славянскі свет. І тое, што робяць сваім супрацоўніцтвам два часопісы "Нёман" і "Наш сучасны", гэта хоць і маленькае каліва, але ўсё ж унёсак у змаганне за

зубра". А пераклаў яе Станіслаў Куняеў.

Далей размова пайшла пра дзейнасць рэдакцыйнай рады часопіса "Наш сучасны", пра стан літаратуры на сучасным этапе. Закраналася пытанне супрацоўніцтва і ў тым ліку творчых людзей дзвюх саюзных дзяржаў.

Станіслаў Куняеў таксама распавёў пра планы часопіса, узгадаў некаторыя цікавыя факты са свайго дзяцінства. Ён шмат разоў наведваў Беларусь: адпачываў і сустрэкаўся з пісьменнікамі. Вельмі даспадобы яму прыйшліся маляўнічыя мясціны над Сожам. Сустрэчы і размовы з тамтэйшымі жыхарамі спрычынілі яго да напісання некалькіх вершаў. Іх ды і некаторыя іншыя вершы ён і працягаў прысутным.

Таксама перад студэнтамі і выкладчыкамі выступілі і працягвалі свае творы Міхаіл Шэлехаў, Эдуард Скобелеў і Андрэй Скарынін. Яны выказалі словы ўдзячнасці гасцям і арганізатарам сустрэчы.

Напрыканцы Станіслаў Куняеў і Аляксандр Казінец адказалі на пытанні цікавых студэнтаў і ў знак падзякі падаравалі факультэту журналістыкі некалькі нумараў сумеснага расійска-беларускага выпуска часопіса "Наш сучасны".

В. ЗАЯЦ

еднасць славянскіх дзяржаў і народаў.

Далей да размовы падключыліся беларускія пісьменнікі. У прыватнасці галоўны рэдактар часопіса "Малодосць" Раіса БАРАВІКОВА гаварыла пра перспектывы маладой беларускай літаратуры. На жаль, на яе думку з кантэксту часу і літаратуры выпала пакаленне саракагадовых. Так і ў расійскай літаратуры: час нібы спыніўся на творчасці Юрыя Палякова, маладзей за яго літаратараў не ведаю, — сказала пісьменніца.

Адзін са старэйшых беларускіх пісьменнікаў Алесь САВІЦКІ заклапочана гаварыў аб праблемах выкладання літаратуры ў школе. Ён паказаў брашуру старонак на дзвесце, дзе пераказана ўся праграма рускай літаратуры ад Дзяржавіна да Астаф'ева. Што ж чакаць ад маладых пакаленняў пасля такога прачытання класікі?!

Свае меркаванні па набалелых, вострых праблемах літаратуры, наогул, духоўнага жыцця нацыі выказалі пісьменнікі Віктар Праўдзін, Мікола Мятліцкі, Яўген Каршукоў, Міхась Пазнякоў і інш.

Падрыхтавалі А. ВАРОНЦІ і А. СМАЛЯК

Фота К. ДРОБАВА

У сотні лепшых — «СКІФ»

Ні для каго не сакрэт, што галоўным таварам сённяшняга рынку з'яўляюцца высокія тэхналогіі. Як кажуць, хто валодае інфармацыяй — валодае ўсім. У лістападзе 1999 года была прынята праграма «СКІФ» Саюзнай дзяржавы: «Распрацоўка і асваенне ў серыйнай вытворчасці сямейства высокапрадукцыйных вылічальных сістэм з паралельнай архітэктурай (суперкамп'ютэраў) і стварэнне прыкладных праграмна-апаратных комплексаў на іх аснове» з тэрмінам выканання — 2000 — 2004 гг.

І вось нядаўна спецыялістамі Беларусі і Расіі ў рамках праграмы Саюзнай дзяржавы па распрацоўцы і стварэнні суперкамп'ютэраў «СКІФ» быў створаны суперкамп'ютэр «СКІФ К-1000» (старэйшая мадэль гэтага сямейства). Яго распрацоўкай займаліся з беларускага боку: Аб'яднаны інстытут праблем інфарматыкі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Навукова-даследчы інстытут ЭВМ, з расійскага — Інстытут праграмных сістэм Расійскай акадэміі навук з кампаніяй «Т-Платформы».

Як выказаўся на прэс-канферэнцыі выканаўчы дырэктар праграмы СКІФ, глава Інстытута праграмных сістэм Расійскай акадэміі навук Сяргей Абрамаў, стварэнне беларуска-расійскіх суперкамп'ютэраў дае магчымасць аднавіць супрацоўніцтва выканаўцаў абедзвюх краін у гэтай высокатэхналагічнай галіне.

Сярод прадстаўнікоў постсавецкай прасторы лепшыя паказчыкі прадэ-

Не так даўно здавалася, што камп'ютэр — нейкая загадкавая і таямнічая рэч. Думалася, колькі яшчэ часу міне, пакуль ён увойдзе ў наша паўсядзённае жыццё, зойме сваё пачэснае месца. Але ўсё гэта адбылося неяк незаўважна, і зараз, магчыма, мала хто і ўяўляе сваю работу без гэтай прылады, незалежна ад таго, у якой галіне працуе. Камп'ютэр увайшоў у наша жыццё стала і назаўжды.

першага месца. Увогуле, у першую сотню рэйтынга ўвайшлі суперкамп'ютэры п'яці краін, з іх сістэмы ўласных распрацоўшчыкаў прадставілі толькі чатыры: ЗША, Японія, Кітай і Саюзная дзяржава. Вядома, гэта дае перавагу ў палітычным і эканамічным сэнсе.

Як зазначыў сакратар Саюзнай дзяржавы П. Барадзін, можна ўпэўнена сцвярджаць, што мы валодаем не толькі суперкамп'ютэрнымі тэхналогіямі

манстраваў класер «СКІФ К-1000», які ўсталяваны ў Мінску. (Дарэчы, пяць беларускіх суперкамп'ютэраў уваходзяць у спіс пяцідзясяці самых магутных камп'ютэраў Садружнасці незалежных дзяржаў.) Ён з'яўляецца найлепшым камп'ютэрам СНГ і краін Усходняй Еўропы і ўваходзіць у спіс 100 самых магутных камп'ютэраў свету (у 2003 годзе яго папярэднік «СКІФ К-500» займаў 407 пазіцыю), рэйтынг якіх выдаецца з 1993 года і з'яўляецца самай аўтарытэтай крыніцай дадзеных пра сусветныя звышвытворчыя вылічальныя рэсурсы.

У лістападзе гэтага года быў апублікаваны чарговы спіс, у якім ЗША здолелі-такі змясціць Японію з

на ўзроўні сусветных стандартаў, але і поўнаасцю ліквідзіравалі тэхналагічнае адставанне ад Захаду. Гэта не толькі і не столькі пытанне міжнароднага прэстыжу, але здольнасць сёння абсталёўваць беларускія і расійскія прадпрыемствы вылічальнымі магутнасцямі сусветнага ўзроўню сіламі сваіх ўласных распрацоўшчыкаў.

За апошнія чатыры гады ва ўсім свеце развіццё ў галіне высокіх тэхналогій апыраджвала ўсе астатнія ў п'яці разоў; а за такі ж тэрмін рэальная вытворчасць суперкамп'ютэраў сямейства «СКІФ» — у 185! Іншымі словамі, праграма «СКІФ» дазволіла саюзнай суперкамп'ютэрнай індустрыі набраць добрую хуткасць,

якая, пры яе захаванні, гарантуе далейшае апераджэнне агульнасусветных тэмпаў. А для захавання трэба прадаўжаць работу ў рамках новых саюзных праграм.

У Мінску завяршаецца стварэнне Рэспубліканскага суперкамп'ютэрнага цэнтра на аснове «СКІФ К-1000». Яго можна выкарыстоўваць для рашэння розных задач, якія патрабуюць высокапрадукцыйных вылічэнняў у навукаёмістых галінах прамысловасці: біятэхналогіях, генетыцы, медыцыне, геалагічных даследаваннях, кантролю за навакольным асяроддзем, прагназавання надвор'я і г.д.

Зараз суперкамп'ютэрныя ўстаноўкі, распрацаваныя і створаныя ў рамках праграмы, выкарыстоўваюцца ў інтарэсах беларускай прамысловасці: на Барысаўскім заводзе агрэгатаў, Мінскім матарным заводзе, гродзенскім заводзе «Белкард», у кардыялогіі для дыягностыкі сардэчна-судзістай сістэмы і да т.п.

Але распрацоўкі не павінны спыняцца, трэба працягваць работу па ўдасканаленні і развіцці ў сферы інфармацыйных тэхналогій, бо яны вельмі хутка старэюць. Не сакрэт, што распрацоўкі патрабуюць значных фінансавых сродкаў. Але ж, па словах дасведчаных людзей, тыя грошы, што былі ўкладзены, вернуцца ўжо на працягу паўгода. У планах спецыялістаў — стварэнне суперкамп'ютэра вытворчасцю да п'ятнаці трыльёнаў апераций за секунду (зараз — два з паловай трыльёна). Гэта магчыма зрабіць дабаўленнем новых модуляў да пуда-машыны.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота забяспечана аўтарам

Што найперш цікавіць у нашай краіне замежных турыстаў? Зразумела, музеі, тэатры і яшчэ — старадаўнія палацы, аўтэнтчная глыбінка, — адным словам, розныя гістарычныя мясціны. Аднак ёсць такія аматары, што аддаюць перавагу лясам ды балотам, каб у якасці дарагога сувеніра прывезці на радзіму паляўнічыя трафеі.

Першымі ў апошнія дзесяцігоддзе «адкрылі» нашы лясы еўрапейцы з суседніх краін. Пасля за імі пацягнуліся і амерыканцы. І нічога дзіўнага, — сапраўдны паляўнічы ўвесь час шукае новыя тэрыторыі, трафеі ды прыгоды. Да таго ж, цікаўнасць падвышаецца з-за таго, што беларускія лясы былі традыцыйна закрытыя для замежных наведнікаў са стрэльбай. І тут ужо ніякая Амазонка не зможа пераважыць жаданне стаць «першапраходцам». А яшчэ факт, пра які папярэджваюць навукоўцы: з канца 80-х гадоў у 37 краінах Еўрасаюза назіраецца масавае

Своесаблівы

ТУРЫЗМ

ўсыханне лясоў, выкліканае атмасферным забруджваннем, прыроднымі катаклізмамі ды іншымі непрыемнасцямі экалагічнага характару.

Дарэчы, не ўсе нашы суайчыннікі спакойна адносяцца да паляўнічага турызму, маўляў, вынішчаем сваю лясную жывёлу, а яе берагчы трэба, — вось і рэклама штодня папярэджвае... Аднак, па-першае, паляваць на жывёл і птушак, занесеных у Чырвоную кнігу, забаронена. Па-другое, калі іх паслухаць, дык давадзецца наогул паляванне прыпыніць і адабраць пасведчанні ў нацыянальных стралкоў. А іх па краіне больш за 130 тысяч. Сярэдняя колькасць замежных турыстаў за паляўнічы сезон — крыху больш за 100 чалавек, якія часцей за ўсё прыязджаюць па лініі Мінлясгаса. Як бачыце, няшмат... Таму не дзіва, што наша дзяржава клапаціцца пра тое, каб іх колькасць павялічылася.

Пры гэтым, як сцвярджаюць спецыялісты, кошт на адстрэл у нас параўнаўча невысокія. У сярэднім за здабытага лася ці аленя давадзецца заплаціць 2-3 тысячы еўра, дзіка — да 1000 еўра, а за некаторых дробных птушак дык меней за 50 еўра. Ну а што тычыцца цэнаў на беларускіх лясоў зубра, дык тут размова асобная. Вызначана: адстрэльваць можна толькі забракаваныя экзэмпляры. Да прыкладу, лясгас можа атрымаць за здабытага інтэрпаляўнічымі волата ад 5 тысяч еўра і болей.

Як правіла, тур доўжыцца дзён пяць-сем. І кожны дзень таксама аплачваецца, бо для гэтай падрыхтаваныя ўтульныя мясціны, дзе яны спыняюцца на адпачынак, спаталюць голад і да т.п. Праўда, тут ёсць свая праблема: маецца больш за 60 паляўнічых гаспадарак, а паляўнічых хацінак — у тры-чатыры разы меней... За апошнія гады ў некаторых лясгасах былі пабудаваныя дамкі па еўрастандартах. І гэта сведчыць пра ўвагу дзяржавы да паляўнічага турызму як да стабільнай крыніцы даходу, хай сабе і не вельмі вялікай. Затое ўсё больш замежнікаў з самых розных куткоў свету пранікнёна згадваюць пра цудоўную краіну Беларусь і яе шчырых людзей.

Вольга МЕШЧАРАКОВА

За бяспечную дэмаграфію

Занепакоенасць беларускай дзяржавы дэмаграфічным становішчам у краіне вырасла ў Праект Нацыянальнай праграмы дэмаграфічнай бяспекі Рэспублікі Беларусь на 2006-2010 год. Нагадаю, што да распрацоўкі праграмы, якая будзе дзейнічаць адпаведна закону "Аб дэмаграфічнай бяспецы", сярод краін СНД Беларусь прыступіла першай.

Асноўныя кірункі, паводле якіх будзе рэалізавана праграма — гэта ахова сям'і, мацярынства і дзяцінства, а таксама ўмацаванне здароўя нацыі. Каб уявіць сабе, як выглядае дэмаграфічная сітуацыя не толькі ў сталіцы, але і ў асобных яе раёнах, я адправілася ў мінскую паліклініку № 25 Маскоўскага раёна. Варта адзначыць, што падчас свайго адкрыцця яна абслугоўвала сорак тысяч даслага насель-

дзе ёсць хворыя на СНІД. "Наркманія, алкагалізм, курэнне, на жаль, распаўсюджаны сярод маладога насельніцтва, безумоўна, уплываюць на стан унутраных органаў будучага дзіцяці і на яго здароўе", — падкрэсліў Сяргей Міхайлавіч.

Між тым, паводле яго слоў, у цяжарных жанчын назіраюцца і хранічныя захворванні, кшталту бранхіта, піеланефрыту (захворванне нырак), верхніх дыхальных шляхоў. Цяжарная жанчына перадае генетычным

ніцтва, з іх дваццаць шэсць тысяч жанчын. Сёння гэтыя паказчыкі складаюць адпаведна семдзесят шэсць і сорак шэсць тысяч. Такім чынам, за дзесяць гадоў прырост жаночага насельніцтва ў мікрараёне Малінаўка павялічыўся ўдвая, як і колькасць жанчын, якія стаяць на ўліку па цяжарнасці. Акрамя таго, да канца года ў мікрараёне плануецца пабудаваць яшчэ дзесяць жылых дамоў. Адпаведна чакаецца і павелічэнне прыросту насельніцтва. "Дзесяці — дванаццацігадовыя дзяўчынкі, якія жывуць у мікрараёне, ужо падростаюць. Калі ім споўніцца восемнаццаць — дваццаць гадоў, адбудзецца другі выбух нараджальнасці. Такую сітуацыю мы назіралі ў суседняй 32-й жаночай кансультацыі. У 2002 годзе там нарадзілася дзевяцьсот дзяцей. Таму сёння мы чакаем другой хвалі", — заявіў загадчык гінекалагічнага аддзялення Мінскай паліклінікі № 25 Сяргей Махнач.

Адзначу, што за 2002 год 88 жанчын Малінаўкі зрабілі аборт і 360 — вакуум-аспірацыю, а за 2003 год — 193 аборты і 292 вакуум-аспірацыі. Такім чынам, аборт аўтар стала больш. Відавочна, што такія паказчыкі не спрыяюць здароўю нацыі.

Акрамя таго, у Мінску ёсць раёны,

шляхам свае хранічныя хваробы будуць дзіцяці.

Распрацоўшчыкі праграмы дэмаграфічнай бяспекі Рэспублікі Беларусь мяркуюць, што ўвядзенне Нацыянальнай праграмы ў дзеянне дазволіць затрымаць штогодныя тэмпы павелічэння смяротнасці, прыпыніць тэмпы зніжэння нараджальнасці. Разам з тым, плануецца правесці мерапрыемствы па паліпшэнні здароўя насельніцтва. Так, напрыклад, актывізувана праца па захаванні здароўя дзяўчынак, падрыхтаваны падлеткавыя ўрачы, акушэры-гінеколагі, сярэдні медыцынскі персанал. Акрамя таго, пры дзіцячых паліклініках і жаночых кансультацыях створана сетка гінекалагічных кабінетаў для дзяўчынак.

Варта адзначыць, што ў Працоўны кодэкс Рэспублікі Беларусь ужо ўносяцца праўкі, якія адпавядаюць новай рэдакцыі Канвенцыі аб ахове мацярынства Міжнароднай арганізацыі працы. Менавіта гэты дакумент арыентаваны на здароўе і бяспечнасць маці і дзіцяці, абарону праў і інтарэсаў цяжарных жанчын.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Жыве побач з намі народнасць, пра якую мы амаль нічога не ведаем. Ні пра іх традыцыі, звычкі. Нават зразумець іх не можам, таму што для нас яны вельмі загадкавы і закрыты народ. Хто яны? Цыганы.

Хаця цыганы пастаянна жывуць сярод чужых, асіміляцыя іх (як, дарэчы, і яўрэяў) немагчымая! Таму што звычайна бяруць шлюб толькі паміж сваімі (бываюць выключэнні, але вельмі рэдка). Па дадзеным перапісу насельніцтва 1999 года на тэрыторыі Беларусі жыве 9 тысяч 927 цыган. Жывуць яны адасоблена, і ў іх існуюць свае законы, ёсць пэўная іерархія, аднак у свой ма-

Іран, Егіпет Сірыю, Грэцыю і Малую Азію, а ў XV стагоддзі цыганы запаланілі Еўропу. Доўгі час яны жылі ў Візантыі. Іх традыцыйнымі заняткамі былі ўсё тыя ж варажба, песні-скокі, кавальскае рамясто, выступленні з жывёлай (мядзведзямі, змеямі).

Калі Візантыйская імперыя апынулася ў заняпадзе, цыганы пачалі рассяляцца па ўсім свеце, і гэта перасяленне мела назву Вялікі цыганскі паход.

У XVI стагоддзі этнічная група цыган з'явілася на Беларусі. Князь Радзівіл, які захапляўся коньмі, запрасіў аднаго з цыган агледзець хворую жывёлу. Як вядома, цыганы добра разбіраліся ў

асацыяцыі цыганоў "Рома" Мікалай Калінін не можа застацца ў баку ад тых праблем, з якімі даводзіцца сутыкацца. Дарэчы, сустрэўшыся з гэтым чалавекам, была прыемна здзіўлена, што Мікалай не толькі ведае мову сваіх продкаў, але і валодае рускай, беларускай, англійскай. Малды высокаадукаваны цыган, шчыра кажучы, для мяне дзіва дзіўнае. Там, дзе я вучылася, у школу хадзіла шмат дзяцей цыганскай нацыянальнасці. Памятаю, што нават у сёмым класе некаторыя з іх чыталі па складах і з цяжкасцю разумелі настаўнікаў. Аказалася, на самай справе тут нічога дзіўнага няма! Мікалай

Хто вы, загадкавы народ?

ленькі свет стараюцца нікога не пусікаць.

Як можна парушыць стэрэатыпы, якія фарміраваліся на працягу стагоддзяў у дачыненні да цыган, зразумець іх душу, культуру і даведцца пра гісторыю? Напэўна, толькі калі будзем мець пра іх больш інфармацыі, і, як заўважыў юрысконсульт Беларускай асацыяцыі цыганоў "Рома" Мікалай Калінін, — "трэба стварыць на Беларусі пастаянна дзеючую выставу, прысвечаную цыганскай гісторыі, побыту і культуры". А яшчэ дадаў: "Мы жадаем, каб вы пра нас ведалі не толькі па крымінальнай хроніцы. Добра, каб пра ўсё самае лепшае, што ёсць у нашага народа, вы знайшлі ў адным з музеяў краіны. У нас ёсць шмат цікавых аб'ектаў, якія захоўваюцца на працягу стагоддзяў. Пры стварэнні выставы мы згодны дапамагчы неабходнымі матэрыяламі. На Беларусі існуюць выставы, прысвечаныя татарам, яўрэям і нават грэкам, мы хочам, каб пра нас таксама ведалі. Так, мы іншыя, але мы роўныя. У нас цікавыя культурныя традыцыі".

Сёння цыганскай меншасці складана ўтрымацца ў віруючай плыні сучаснага жыцця.

жывёлагадоўлі і ведалі, як лячыць, карміць і ўтаймаваць самага наравістага каня. Яны таксама годзілі коньмі, што давала ім добры заробак. Былі тут свае хітрыкі. Часта куплялі ў сялян схуднелых коней, якія з-за празмернай працы выглядалі змарнелымі. Такую жывёліну лячылі, давалі добры корм, пусікалі на вольны выпас і потым прадавалі на рынку, атрымліваючы добры барыш. Але прайшло пяць стагоддзяў і ўсё змянілася...

Сёння цыганскай меншасці складана ўтрымацца ў віруючай плыні сучаснага жыцця.

Цыганы ў сучасным свеце

У прававых адносінах цыганы не могуць абараніць сябе і не толькі з-за прававой неадукаванасці, але перш за ўсё, як сцвярджае мой суразмоўца, з-за своеасаблівых адносін да іх афіцыйных улад, таго самага стэрэатыпу. Традыцыйнай крыніцай заробку ў цыганой быў гандаль, але ў сучасным высокаканкурэнтным гандлёвым асяроддзі ў іх няма перспектывы. У некаторых цыганскіх сем'ях пастаянны прыбытак прыносіла эстрада, але сёння і тут шоу-бізнес не дае цыганскай музыцы застацца запатрабаванай. Апошнія гады легальна прапануюць свае паслугі экстрасенсы і прарочыцы, выпяняючы цыганак з іх традыцыйнай варажбаю. Паўстае пытанне, як не страціць матэрыяльны дастаткі і захаваць нацыянальныя традыцыі? Пытанне складанае, але ёсць адукаваныя людзі і сярод цыганой, якія дбаюць пра лепшую долю сваіх рамалаў.

Юрысконсульт Беларускай

Калінін толькі паспачуваў малым, якія, размаўляючы дома толькі на роднай мове, прыходзілі ў першы клас і тут адразу да іх звярталіся на чужой, незразумелай, і падзяліўся сваімі меркаваннямі наконт адукацыі супляменнікаў:

— Трэба, каб на Беларусі была цыганская школа, дзе нашыя дзеці маглі б вучыцца на роднай мове і вывучаць іншыя (рускую, беларускую, англійскую і г.д.). Тады нам прасцей было б захаваць нацыянальныя асаблівасці. Цалкам згодны, што прадметы павінны выкладацца на дзяржаўнай мове, але адаптаваць адукацыйную праграму для цыган — гэта не патрабуе надта вялікіх сродкаў. А настаўнікі з асяроддзя цыган пойдуць у такую школу працаваць нават без аплаты, воль з'явіцца рабочыя месцы і для цыганой... Сярод нас ёсць і тыя, хто хоча атрымаць адукацыю, жадаюць працаваць на карысць той дзяржавы, дзе нарадзіліся і жывуць. Многія цыганой разумеюць, што добра быць сацыяльна абароненымі, мець пастаянны заробак і быць упэўненымі ў заўтрашнім дні.

— Як вы ставіцеся да рэлігіі, якое веравызнанне ў цыганой?

— Сваёй рэлігіі ў нас няма. Мы з лёгкасцю ўспрымаем рэлігію той краіны, дзе жывём. Можам хадзіць як у царкву, так і ў касцёл, але пакланяемся сваім багам.

— Што трэба зрабіць, каб парушыць грамадскія стэрэатыпы ў дачыненні да цыганой?

— Мы зробім крок да вас, зрабіце і вы крок насустрач нам...

Ташыяна ІЛЬНА

Старонкі мінуўшчыны

Згодна найбольш верагоднай тэорыі, цыганы прыйшлі да нас з Індыі, а дакладней, з паўночнай мяжы Пакістана і Індыі, з месца, якое мае назву Раджастан. Прадстаўнікі цыганскай нацыянальнасці нагадваюць спрадвечных жыхароў Індыі — дравідаў. Як лічаць вучоныя, міграцыя часткі цыганскіх плямёнаў з гэтай краіны пачалася па невядомых прычынах яшчэ ў X стагоддзі. Шлях іх вандроўкі прайшоў праз

Добры дзень, шматпаважаны Уладзімір Васільевіч!

Чаму ж узнікла такая тэрміновая неабходнасць напісаць Вам гэты ліст? Шчыра прызнаюся — вось ужо каторы дзень я знаходжуся пад хвалоючым уражаннем ад прачытанага ў апошнім нумары

Сваім верным шляхам

Ліст пісьменніку Уладзіміру Гніламёдаву

штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва" ўрыўка з Вашага рамана-хронікі "Усход" пад назвай "У камеры нумар 142".

Я ўжо выказаў у друку свае думкі пра гэты твор, які Вы пачалі пісаць даволі даўно. Да тэмы жыцця людзей у Заходняй Беларусі звярталіся многія нашы пісьменнікі. Вы ж, мне здаецца, падышлі да гэтага па-свойму, больш глыбока і праўдзіва аналізуючы гісторыю жыцця сваіх землякоў.

Чытаючы ўважліва раздзелы рамана-хронікі пад назвай "Усход", я ўвесь час думаю і быў упэўнены, што аўтар эпапеі верне сваіх герояў-бежанцаў на радзіму і будзе з такой жа любоўю, шчырасцю і праўдзіваасцю паказваць іх да-

лейшае жыццё ў тых умовах, якія наканаваў ім лёс. Так і здарылася. І вось я з асаблівым хваляваннем і цікаўнасцю чытаю новы раздзел рамана ў "ЛіМе", дзе Вы, дзякуючы сваёй празорлівасці і пісьменніцкай назірлівасці апісваеце першую сустрэчу аднаго з герояў палітвязня Косці ў турэмнай камеры Лукішкі з такім жа асуджаным за рэвалюцыйную дзейнасць вязнем, вядомым ужо тады беларускім пісьменнікам-барацьбітом за народную волю Піліпам Пестракам. Я перакананы ўсім сэрцам, што ў Вашым рамана з'явіўся гэты раздзел (і, можа, знойдзе далейшы працяг) невяпадкова. Як гаворыць мудрая народная прыказка, "лёсы людзей не адзіныя", але ча-

ста сыходзіцца на сваіх шляхах. Так і павінна было быць, што героі Вашага рамана ў далейшым жыцці і працы на радзімай зямлі з'ядналіся ў адзін гурт з барацьбітамі за сваё нацыянальнае вызваленне.

"Меркаваць аб чалавеку, — кажа П. Пестрак, — будуць не па тым, што ён зрабіў — добрага ці благага — а па канечным выніку яго жыцця, па выніку барацьбы".

Так гаварылі і гавораць заўсёды існыя патрыёты, верныя сыны і дочки сваёй Радзімы, у якіх бы абставінах яны ні знаходзіліся. І Вы, як аўтар рамана, не маглі прайсці міма такога сапраўднага патрыёта і барацьбіта за народнае шчасце, якім быў і застаецца ў нашых сэрцах Пісьменнік, Грамадзянін

Піліп Пестрак. Вялікая Вам падзяка ад мяне як Вашага чыгача за тое, што Вы ўнеслі імя гэтага чалавека ў шматлікі спіс герояў свайго твора. Трэба спадзявацца, што яшчэ вернецца ў далейшых сваіх аповедах і да іншых імёнаў незабыўных людзей нашай Бацькаўшчыны.

Трэба браць прыклад з герояў Вашага рамана, якія ўпэўнены і мужна ідуць сваім верным шляхам, нягледзячы ні на якія цяжкасці. Мы яшчэ сустранемся з імі на старонках, напісаных Вашым мужным, шчырым пером. Новага Вам творчага плёну!

З глыбокай павагай і пашанай
Пятро ПРЫХОДЗЬКА

ВЫДАННІ

Анатолий Рязанович выдаў кнігу апавяданняў і навел "Ожидание женщины". На старонках гэтага зборніка расказваецца пра каханне і пакуты, надзею і адзіноту, пра жыццё і смерць, пра тых, хто сярод нас...

Мяне заўсёды здзіўлялі і захаплялі людзі "з абмежаванымі фізічнымі магчымасцямі" — такія яны бадзёрыя, энергічныя, настойлівыя, бо разумеюць, што варта толькі паддацца паныламу настрою, меланхоліі, як можна апынуцца ў псіхалагічнай прастраці. Таму яны імкнуцца быць энергічнымі, дасягаюць поспехаў у спорце і творчасці.

Адзін з іх — вядомы журналіст і пісьменнік, інвалід-калясачнік Рыгор Галіцкі. Ён — галоўны рэдактар літаратурна-мастацкага і публіцыстычнага часопіса "Акно", заснавальнік якога з'яўляецца Беларускае таварыства інвалідаў. Былы лесараспрацоўшчык, салдат. Карэлія, Калінінград, Крайняя Поўнач. Такая яго біяграфія і геаграфія.

І вось у выдавецтве "Адукацыя і выхаванне" выйшла з друку кніга Рыгора Галіцкага пад назовам "Под лежачий камень". Гэта — прыгодніцкая аповесць, галоўны герой якой Віктар Зіброў жыве сярод нас. Пасля цяжкай траўмы, прыкаваны да інваліднай каляскі, ён не ведаў, як жыць далей і ці варта жыць. Але вялікая прага да жыцця выраставала яго без дактароў, з дапамогай роднай прыроды.

Кніга чыпаецца з цікавасцю. Легенды і рэчаіснасць, дзяцінства і даросласць — усё гэта ўдала ўвядзена ў мастацкім творы. Прыцягвае чытацкую ўвагу і акуратная літаратурная мова.

Было праведзена заочнае абмеркаванне кнігі сярод чытачоў Беларусі, Расіі і Украіны. У водгукх самых розных людзей гучала ўхваленне мужнасці людзей, якія знаходзяцца ў экстрэмальных умовах жыцця, але жывуць і змагаюцца, і перамагаюць гора і нягоды.

Адбылася прэзентацыя кнігі Рыгора Галіцкага і ў культурна-асветніцкім цэнтры Беларускага таварыства інвалідаў. На вечарыну сабраліся сябры і вучні Рыгора Васільевіча са сталіцы, з розных раёнаў і абласцей рэспублікі — не толькі літаратары-інваліды, але і навукоўцы, выдаўцы, прадстаўнікі грамадскасці.

Рыгор Галіцкі — чалавек выключна добрабычлівы, ён з радасцю прымае аўтараў і знаёмых — хоць у рэдзкіх, хоць дома — дадае людзям добрага настрою, падтрымлівае іх маральна. Такі ён, Рыгор Васільевіч — журналіст, рэдактар, творца, чалавек.

Мікола ВЯРШЫНІН

Выток крынічнай грамадзянскасці

Паэтычны дар Веры Дыдышкі і здзіўляў і захапляў нас — яе аднакурснікаў — яшчэ ў студэнцкія гады канца 50-х — пачатку 60-х гадоў ХХ стагоддзя. Учарашняя школьніца, якая ўжо тады валодала неардынарным пачуццём і дараваннем. Але перабольшаная сціпласць высковай дзіўчыны не давала ходу яе паэтычнаму дараванню. Пісала яна шмат і, як гаворыцца, у стол.

На добрым паэтычным узроўні друкаваліся яе былыя аднакурснікі Мікола Мішчанчук, крыху пазней — Анатолий Майсенка, а яна шчыра настаўнічала ў дзіцячым доме, у школах роднай Ляхаўшчыны: нарадзіла і выпеставала сыноў, спакаяла друкавалася ў "Настаўніцкай газеце", газеце "Звязда", "Рэспубліка"...

З радасцю і задавальненнем трымаю ў руках прыгожа, высіла аформлены яе першы зборнік "Свято душы".

Няпростая і нялёгкая настаўніцкая прафесія і вялікая любоў да роднай зямлі, да яе людзей, вартых лепшага жыцця, скіравалі некалі паэтычную летуценніцу на высокую грамадзянскую. Вера Дыдышка з болем, асуджаннем і пратэстам выступае супраць нялюдскасці, нахабнасці, пачварнасці і ўсяго бруднага, нізкага, але верыць, "...што ўнукі нашы ўбачаць сваю Радзіму ў славе і красе".

Зборнік складаецца з шасці невялікіх раздзелаў: "Радзіма", "Памяць", "Шчасце", "Свято душы", "Маленькія казачкі" і "Роздум". Адкрываецца ён вершам "Радзіма". У нашай літаратуры гэта абавязковая тэма для ўсіх паэтаў, але ў кожнага глыбока асабістая, як каханне, як маці. Для Веры:

*Якое слова светлае — Радзіма!
Пяшчотна для мяне
яно гучыць.*

*Без той зямлі, якая нарадзіла
Нідзе, напэўна б,*

не змагла я жыць.

Гэта недэкларатыўная ўпэўненасць пацвярджаецца, як лічыць паэтэса, тым, што:

Не трэба слоў высокіх,

звышвысокіх,

*А, можа, і зусім не трэба слоў:
Любі сваю зямлю, свае вытокі
І спадчыну славетную дзядоў.*

Яе хвалюе ўсё на сваёй зямлі і нават незайздросны лёс эмігрантаў. Ёй хочацца радасці жыцця на Радзіме, сярод сваіх людзей, а таму і заклікае: "Не кідайце Радзіму, не ўйкайце // За доларам, ці золотым, ці рублём." Яна, як гэта робіць сама, запрашае ўсіх узвышаць годнасць Беларусі, не шкадаваць сваёй працы і нават жыцця дзеля росквіту роднай зямлі і ўпэўнена заяўляе: "Я веру, што ўнукі нашы ўбачаць // Сваю Радзіму ў славе і красе".

Моцна гучыць у гэтым раздзеле верш "Беларуская мова", які Вера прысвяціла высокім нашым Настаўнікам: прафесару Фёдару Міхайлавічу Янкоўскаму, (на жаль яго ўжо няма з намі) і прафесару Міхаілу Станіслававічу Яўневічу, школу якіх нам пачасціла прайсці. Верш на чатыры строфы, але кожная з іх сэнсава можа існаваць самастойна, бо нясе ў сабе жыццёва-важную тэму і канкрэтны змест:

Мова родная — цуда-крыніца,

Да яе прыпадзі толькі ты —

І з яе піць табе не напіцца

Праўды, мудрасці і прастаты.

Нельга не пагадзіцца з ёю, калі ў наступным творы на гэту тэму яна заяўляе, што "Нам не трэба пазычаць чужое мовы, // А сваёй цурацца, пагарджаць". У зборніку вельмі выразна гучыць тэма Малой Радзімы. Раскрываецца яна паэтэсай сардэчна-замілавана, памацярынску цёпла. Узіць хаця б

такія творы, як "Ода Ліпску", які быў і застаецца яе калыскай і найпершай любоўю, верш "Ліпнянка", што праз сэрца паэтэсы "ўсё цячэ і цячэ..." і іншыя, у якіх чуецца, бачыцца, угадваецца Малая Радзіма.

Належную ацэнку, пахвалу і падзяку паэтэса аддае ў вершы "Ветэранам" свайму бацьку і ўсім, хто ратаваў Радзіму ад карычнай чумы фашызму, і ўсіх запэўнівае: "Але нідзе, ніколі не забудзем. // Што мір крыўёю здабылі бацькі". Арыгінальна гучаць вершы "Прысвячэнне Кастусю Турко" — і "Памяці Кастуса Турко" — (своеасаблівы рэкіем "Чалавеку. Паэту. Асобе").

Крыху большы за астатнія раздзел "Свято душы". Адкрываецца ён аднайменным вершам спавядальнага зместу, як і большасць твораў гэтага раздзела. У іх выразна выяўляецца духоўны свет і душэўны стан паэтэсы, яе грамадзянская пазіцыя, якая вельмі моцна гучыць у раздзеле "Роздум", пра змест якога пагаворым ніжэй. Успамінаючы пражытае і перажытае, яна прыходзіць да высновы, з якой трэба пагадзіцца, бо спраўды: "Усім нам аднойчы патрэбна рэвізія — // Рэвізія стану душы".

Грамадзянская пазіцыя паэтэсы найбольш скандэнсавалася ў апошнім раздзеле "Роздум". Першы верш "Хто?" не проста запыт. Гэта і боль, і трывога, і крык душы, і перасцярога. У цэнтры ўвагі галоўны асяродак будучыні "школа — духоўнасці астравок" (нават не востраў) у сучасных абставінах прыкметнай "бездухоўнасці, камерцыйнасці, "парнухі", амаральнасці", таму і заканчваецца верш трывожным пытаннем-зваротам і просьбай:

*Хто перапыніць
пошласці ўрок,*

Чуеце, людзі?

Школу — духоўнасці

*астравок —
Не ўтапіце ў брудзе!*

У зборніку трапляюцца зрэдку рытмічныя збоі, недакладныя рыфмы. Гэтыя запланаваныя парушэнні ці адступленні ад нормы (Вера яшчэ ў студэнцкія гады добра разбіралася ў законах паэтычнай фарматворчасці і культуры верша) не зніжаюць высокага ўражання ад зборніка "Свято душы". Хочацца шчыра падзякаваць яшчэ адной руплівай на ніве роднай літаратуры, у пазіі якой удала сужываецца звычайнае з узвышаным.

Спраўды, першы зборнік Веры Дыдышкі, нягледзячы на цяжкасці жыцця, у якія трапіла паэтэса і якія, на жаль, існуюць у нас сёння, аказаўся аптымістычным. А ён і не мог быць іншым, калі аўтар шчыра прызнаецца:

*Гадоў сваіх не адчуваю!
З плячэй дарожны пыл страсу,
Лду, заўсёды маладая,
І радасны настрой нясу.*

Яўген АДАМОВІЧ

Жывы творчы працэс можна параўнаць з ракой, якая цякае бруіцца, а то нечакана перакочваецца на парог, ці нястрымна абрываецца ўніз вадаспадам, каб шырока разліцца перад перашкодай і пасля прарваць плыню ды песці свае воды далей, у акіяны. Менавіта стыхійны пачатак служыць прыкметай сапраўднага мастацтва. Чым больш непаслядоўным і непрадказальным падаецца нам на першы погляд ход думкі аўтара, тым большая верагоднасць удачай творчай знаходкі. Але, канечне, галоўная ўмова — гэта талент.

Чаго-чаго, а таленту знамому гарадзенскаму паэту Юрку Голубу не займаць. У гэтым упэўніваецца адразу і назаўсёды. Зборнік "Гром на зялёнае голле", які выйшаў у 1969 годзе ў серыі "Першая кніга паэта", адразу заасведчыў яркасць і самадзятковасць паэтычнага дара аўтара — на той час студэнта 4-га курса філфака. Чулюю юнацкую душу хвалявала ўсё, што акаляла. Радасць жыцця, прадчуванне кахання, трывога за лёс Радзімы і блізкіх людзей знайшлі адлюстраванне на старонках дэбютнай кнігі. Як сапраўдны паэт, Юрка Голуб быў далёкі ад паэтычнай заангажаванасці таго часу, а

Сын небасхілу

больш захапляўся магчымасцямі паэзіі. Для ягонага эластычнага, гнуткага радка, здавалася, не было нічога немагчымага. Ён чуў, як "звіняць і яблыкі, і соты", як расце ў садзе "дрэва навалніцы".

Такім быў паэтычны свет Юрка Голуба 35 гадоў таму. Зараз я трымаю ў руках яго зборнік першаў "Брама зімы", выданы ў "Мастацкай літаратурай" у 2004 годзе. Мяркую, што кожны зразумее маю цікаўнасць: калі і сапраўды паэзія — з'ява пазавозрастава, то зборнік станеца чарговым доказам гэтаму. Але адразу скажу — сачыць за творчай эвалюцыяй аўтара не збіраюся, бо апырыўся ўпэўнены: тэорыя эвалюцыі прыдатна хіба што для антрапалагаў, а да паэзіі і творчасці ўвогуле яна не мае аніякіх адносін.

Як і большасць людзей, што захапляюцца паэзіяй, паэтычны зборнік чытаць па парадку не люблю. Таму "Брама зімы" спачатку раскрыў наўгад на старонцы 36, на якой змешчаны верш "Вечаровае запрашэнне ў госці". Не без пэўнай долі прымхлівасці я адразу ўгледзеў у гэтым станючы знак і прыняў запрашэнне. Так у чарговы раз апынуўся ў гасцях у аднаго з беларускіх паэтаў. І каторы раз упэўніўся ў бяспрэч-

най ісціне: душа паэта — у ягоных вершах. Яна, гэтая душа, настолькі вялікая, што паэт ахвяруе частку свайму чытачу. І хаця з Юрка Голубам — чалавекам — я ніколі ў жыцці не сустракаўся, ягоны голас — паэтычны голас — гучаў ува мне, калі чытаў наступны радкі:

*Катушок я займеў:
Во — прастора!
Ты заходзь да мяне,
Пагаворым.*

*Фортку вецер прыб'е,
Як цвікамі.
Ад халодных праблем
Уцякайма.*

Сапраўды, паэзія Юрка Голуба здольная ўзняць чытача над грэшнай зямлёй, пазбавіць на нейкі час ад паўсядзённай мітусні, даць адчуванне прыналежнасці да таямніцы мовы, яе схаваных скарбаў. Паэтычны голас аўтара жыве ў кожным радку. І чамусьці падаецца, што Юрка Голуб не з той кагорты паэтаў, для якіх творчае крэда — "ні дня без радка". Як сапраўдны "сын небасхілу", ён цалкам стыхійны і ўспрымае яго варта адпаведна. Але гэта не значыць, што творчасць Голуба неўпарадкаваная, што ў ёй няма пэўнай вобразнай і стыліёвай сістэмы, уласнай кан-

цэпцыі. Тут хутчэй падылзе азначэнне "арганічнасць". У далейшым выпадку інтанацыя, рытм, рыфма, вобразна-выяўленчыя сродкі аўтара падпарадкаваныя адной агульнай ідэі.

*Напэўна, было не чуваць
Увечары свету старому,
Як клаўся анёл начаваць
І брохнула рыбіна грому.*

*Блішчала на небе раса.
Тайлася слова пад бэзам.
Нячутна твой шэпт вырастаў,
І сэрца трывалася ў бездань.*

*Даўно адбылося. Расце
Трава над амшэлаю зоркай.
І мне ўсё прасцей і прасцей
Брысці з заімгнёным узрокам.*

Не ўтрымаўся, каб не працітаваць цалкам верш "Вяртанне" з адзінай мэтай: паказаць, як арганічна Юрка Голуб спалучае ў сваіх творах прадмет, пачуццё і сродак. Гэта прыкмета сапраўднага майстэрства. Хочацца разам з аўтарам звярнуцца да чытача: супыніся, адпачні са зборнікам "Брама зімы", і прыйдзе тады да цябе адхланне, і зразумееш, дзе належыць шукаць тое адзінае, што некалі страціў у гэтым тлумным свеце.

Янка ЛАЙКОЎ

Літаратурная крытыка – від творчай дзейнасці, што мае на мэце аб'ектыўную ацэнку сучасных літаратурна-мастацкіх з'яў.

Прыкладна так павінна гучаць энцыклапедычнае вызначэнне, пры раскрыцці якога ўзнікае шэраг нявырашаных праблем.

Што на сённяшні дзень уяўляе сабой крытыка і якой павінна быць на самай справе? Хто такі крытык і якая яго роля? Падобныя пытанні хвалююць пісьменнікаў, літаратуразнаўцаў, чытачоў. Зараз на іх адказваюць самі крытыкі.

Прафесія — калабарант

У адозненне ад пісьменніка, які можа сабе дазволіць не толькі несупадзенне з сучаснай яму эпохай, але і супрацьстаянне ёй (з разлікам на гіпатэтычную "кампенсацию" чытацкай увагі ў перспектыве наступных пакаленняў), крытык мусіць працаваць тут і зараз. Не проста дастасоўваць уласнае светаадчуванне да "духу эпохі", але рэзаніраваць з ім, укараняючы малодзі літаратурнага развіцця ў рэальным мастацкім кантэксце. Таму спецыфіка існавання літаратурнай крытыкі ў найноўшай культурнай прасторы наўпрост абумоўлена задаўжаным трыумфам маскульту. Адзін з важнейшых прынцыпаў рэалістычнай эстэтыкі – "алюстраванне жыцця ў формах самога жыцця" – можна скарыстаць і ў якасці сутнаскага вызначэння тых функцый, якія крытычная рэфлексія мусіць выконваць у бягучым літаратурным працэсе.

Выключна актуальнаю для крытыка сёння паўстае неабходнасць выпрацоўкі такой *метамовы*, якая, адэкватна адрозніваючы спецыфіку найноўшай мастацкай славаеснасці, магла б адначасова служыць і сродкам зносінаў з "шырокаю чытацкаю аўдыторыяй". Але ў беларускай сацыякультурнай прасторы зараз паралельна з масіфікацыйнай грамадскай свядомасцю актывізуецца працэс самаадвольнага множання элітарных этыка-эстэтычных груп.

З аднаго боку, крытыка мусіць бачыць звышзадачамі абуджэнне "масавай зацікаўленасці" нацыянальным пісьменствам, вяртанне публікі ў лона "высокай" славаеснасці. Адсюль – спробы літаратуразнаўства асвойтацца на тэрыторыі ўласна журналістыкі, ахвяраванне "акадэмічнасцю" тону і актыўны зварот да мастацка-публіцыстычных сродкаў выразнасці. З другога боку, крытыка, прадстаўленая ў літаратурна-мастацкіх выданнях ("Літаратура і мастацтва", "Дзеяслоў", "Малалосць", "Всемирная литература", "Польмя" і інш.), арыентавацца на прафесійнага чытача, што абумоўлівае сэнсавую і структурную ўскладненасць тэкстаў, эксперыментальнасць форм. Акрамя таго, імкліва пашыраецца раскол і паміж жанравымі запатрабаваннямі масавай аўдыторыі – і формамі прафесійнага асэнсавання мастацкай літаратуры: калі для публікі аптымальнай паўстала б рэдукцыя ці не ўсёй разнастайнасці крытычных жанраў да нешматслоўнай *анатацыі* (з перспектывай ператварэння яе ў рэкламны слоган), дык літаратуразнаўцы відавочна сімпатызуюць артыкулам, партрэтам, манаграфічным даследаванням і да т.п. Такім чынам, сам літаратурны працэс вымушае айчыннюю крытыку рухацца ў кірунку адмысловага "найноўшага ўніверсальнасці"; адно толькі, ці магчымае ягонае "ўрэчаўленне" ў сённяшнім літаратурным працэсе?

Той, хто настальгую па ўплывавасці крытыкі ўзору XIX стагоддзя, мусіць браць пад увагу, што даволі сціплая роля практычнага літаратуразнаўства на пачатку стагоддзя XXI ёсць прамым наступствам радыкальнага пераасэнсавання месца прыгожага пісьменства ў жыцці грамадства ў выніку з'яўлення новых форм мастацка-эстэтычнага асваення свету. Прафесійная крытыка, адаптуючы свой інструментарый да густаў віртуальнага "масавага чытача", немалым ахвяруе дзеля паразумення з ім – напрыклад, адкрытымі выступамі супраць збыткунасці маскульту (яны ж могуць быць абвешчаныя сімптомамі "структурлага маралізатарства"); крытыка мусіць вытлумачаць невымоўную складанасць літаратурнага сусвету ў стылістыцы "ток-шоу" – і разам з тым не саступаць у годнасці "жончы цэзара", г.зн. развіваць інтэлект, спрыяць

фарміраванню высокіх маральных каштоўнасцей, крышталізацыі грамадзянскай пазіцыі і да т.п.

Фармат "супрацоўніцтва" крытыкі і масавай культуры, што вымагае адаптацыі першай да запатрабаванняў другой, уяўляецца заганным, якія б "высокія" стратэгічныя мэты не меліся на мэце. Агрэсіўная "вітальнасць" масліту сёння здольная ператварыць крытыку ў таннага паслугача – калі тая не ўгрунтаваная ў глыбокім веданні прыроды мастацкай творчасці, разуменні ўзаемадчынненню эстэтычнага поля той ці іншай эпохі і індыўдуальнага стылю пісьменніка. Таму, нягледзячы на непазбежнасць працяглага суіснавання *мастацтва слова і літвытворчасці*, прыярытэтам для прафесійнай крытыкі павінна заставацца фарміраванне такой каштоўнаска-ацэначнай сістэмы каардынат, дзе б поліфанічнасць і зменлівасць літаратурнага быцця ўважаліся за чыннікі канструктыўнай перспектывы, а не дэструктыўнага хаосу альбо "какетлівага" кампрамісу.

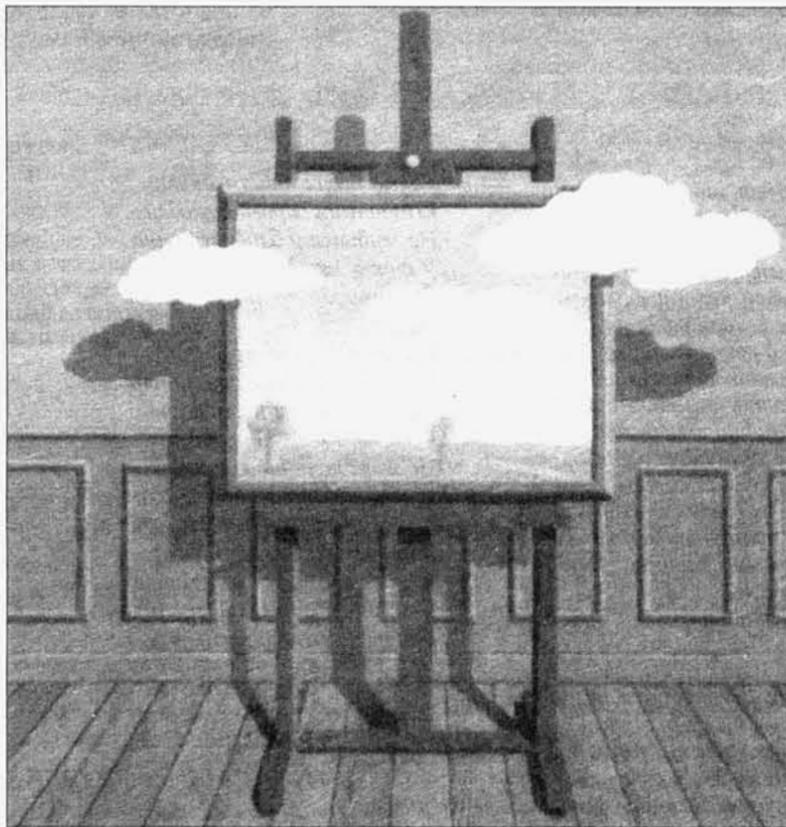
Ірына ШАЎЛЯКОВА

Пра наяўнасць адсутнасці

Літаратурны твор – гэта своеасаблівае сістэма каштоўнасцей, якая мае сваё жыццё. Значэнне твора не можа быць роўным толькі таму значэнню, якое ўкладаў у яго аўтар; гэта яшчэ дадатковыя значэнні, што знаходзяць крытыкі і чытачы. Прычым значная роля тут адводзіцца крытыку, які не толькі тлумачыць пэўны твор чытачу, але і прыцягвае яго да сумеснага асэнсавання і разумення прачытанага; крытык нібы пераставае твор, узяўшы падчас аналізу. Пры перадачы ў разуменнем для чытача паняццёвым плане светаўспрымання пісьменніка важнае значэнне набывае здольнасць крытыка да вобразнага асэнсавання свету – па сутнасці, незнаёмы чытачу з'явы пэўнага літаратурнага твора ў крытычным матэрыяле становяцца больш блізкімі і зразумелымі, таму што аналізуюцца як ужо "свае" для некага (крытыка, чытача альбо самога аўтара).

Здавалася б, у наш час, калі твор беларускай літаратуры – гэта прадукт індустрыі спажывання, на старонках літаратурна-мастацкіх выданняў павінна актывізавацца так званая бягучая крытыка. Бо менавіта яна заклікана быць больш дынамічнай, дасціпнай, дыскусійнай... Выканаць такія ўмовы магчыма для рэцэнзіі, дзе важная роля адводзіцца тлумачэнню твора (своеасаблівы духоўны кантакт паміж крытыкам і аўтарам), – у гэтым жанры прысутнічаюць элементы аналізу (у цэнтры якога – мастацкі строй твора як цэласнасць), каментарыя (у цэнтры – сам пісьменнік), вытлумачэння (у цэнтры – значэнне твора, закладзенае ў яго пісьменнікам, знойдзенае крытыкам і зразуметае чытачом). Але на практыцы крытыка на старонках перыядычных выданняў усё часцей выконвае прэзентацыйную функцыю ў дачыненні да новых твораў беларускай літаратуры.

Варта зазначыць, што ў крытычнай літаратуры апошняга часу ўсё большае месца займаюць артыкул (аўтар якога прадметам свайго даследавання абірае класіку або спрабуе знайсці ў новым выданні агульныя заканамернасці і тэндэнцыі, што хутчэй гаворыць пра яго літаратуразнаўчую скіраванасць), анатацыя (сціслы выклад зместу кнігі) або агляд-прэзентацыя (грунтуецца на ўзгаданні некалькіх, на думку аўтара,

найбольш вызначальных / займальных момантаў твора на агульным эмацыянальным фоне аповеду). Аўтарамі матэрыялаў пад рубрыкамі "Крытыка" ў літаратурна-мастацкіх выданнях часцей з'яўляюцца альбо прафесійныя літаратуразнаўцы, альбо пісьменнікі-крытыкі, альбо проста чытачы, якія выказваюць свае думкі кнігалу "падабаецца / не падабаецца". Напрыклад, на старонках штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва" значнае месца адводзіцца адрозніванню літаратурнага працэсу. Але ў рубрыках "Выданні", "ЛеГалізацыя", "У полі зроку Наталлі Дзянісавай" і інш. усё ж такі няшмат месца адводзіцца дыскусіі.

Зусім не хочацца верыць, што сітуацыя, якая склалася ў сучаснай беларускай крытыцы, – гэта заканамерны працэс. Хаця, напрыклад, ужо напрыканцы XX стагоддзя можна было гаварыць пра адсутнасць у літаратурна-мастацкіх выданнях бягучай крытыкі, калі ў сваёй большасці рэцэнзіі вызначаліся аднатэпнасцю, былі заснаваны на пераказе зместу, эмоцыях, пафасе ды і ўвогуле не звярталі на сябе асаблівай увагі чытача: па словах М. Мушынскага, у рэцэнзаванні таго часу было відавочнае імкненне абмінуць вострыя вуглы, згладзіць супярэчнасці – а значыць, быць нецікавым для чытача, а магчыма, і для аўтара.

Наталія КУЗЬМІЧ

Паміж колькасцю і якасцю

Агульнавядома, што якаскасць твораў літаратурна-мастацкай крытыкі наўпрост залежыць ад глыбіні, аб'ёму ведаў ды інфармаванасці, здольнасці да асацыятыўнага акта канкрэтнага крытыка. Аднак колькасць прырост не заўсёды пераходзіць у якасны. Вытворчасць тэкстаў у сучасных СМІ абаяраецца на сімвалічна, семантычныя, візуальныя формы ўспрымання. Шматкроць паўтараючы думку, быццам моўныя знакі звязваюць не рэчы і іх назовы, але паняцці і іх акустычныя вобразы, Фердынанд дэ Сасюр не толькі раз-

дзяліў прадмет і паняцце, але і прадказаў усталяванне аўтарскага дэспатызму, які не ўлічвае навакольнага кантэсту. Парушэнне лагічных сувязей, ігнараванне матывацый падзей, што асабліва часта назіраецца ў сучасных тэатральных спектаклях, звязана не толькі з постмодэрнізмам як агульнакультурнай і ідэалагічнай з'явай, але і з машынізацыяй камунікацыі, а таксама з залежнасцю мастацкага крытыка ад густаў і чаканняў масавай аўдыторыі. У тэатральнай практыцы – гэта з'яўленне так званай кліпавай эстэтыкі з агрэсіўным мантажом сцэн і збыткунасцю нематываваных пераходаў. Адначасова гэта адсутнасць даклад-

нага прачытання п'есы, падмена першаснага яе сэнсу, незразумеласць для глядача таго, што адбываецца, прыягненне ўвагі да візуальнага рэалізму. Паводле прагнозаў тэарэтыкаў тэатра, па меры ўдасканалення камп'ютэрнай тэхнікі, з'яўлення новых тэхналогій, цікавае да выяўлення пласта спектакля будзе і надалей пераважаць над цікавасцю да пласта сэнсавага.

Арганізацыя тэатральнай прасторы з дапамогай кліпавай эстэтыкі, што ў XX стагоддзі непасрэдна звязана са з'яўленнем у кіно неарэалізму, зрабіла прадметам мастацкага метададаследавання ў тэатры не самі апавядальныя структуры, а тое, з чаго складаецца апавед. Варта прызначыць: апавядальная драматургія 50-х гадоў мінулага стагоддзя, якая цалкам задавальняла глядачоў таго часу і правакавала крытыку на просты пераказ зместу ды вызначэнне ідэі, сёння падаецца млявай, неразвітай, някідкай. Адсюль цікавае да баявання сцэнаграфіі і музыкі, што, напрыклад, адчуваецца апошнім часам у пастаноўках двух Нацыянальных тэатраў Беларусі – Купалаўскага і Горкаўскага. Адсюль правакаванне ўласных асацыятыўных думак у тэатральнай журналістыцы, якое выяўляецца ў жанры эсэ.

Падобная матэрыялізацыя мастацкага зместу паўстае базай знакавай сістэмы, што склалася ў масавага глядача. Ён не сягае ў інтэлектуальныя глыбіні тэатральнага відовішча, а слізгае зрокам і слыхам па знаёмым і звыклым радзе выяўленчых сродкаў. Часам цяжка адрозніць, дзе рэальны апавед, а дзе ўспамін, мрой, уяўленне. Калі-нікалі гэта арганізуецца адзінай выяўленчай музычнай і сцэнаграфічнай драматургіяй, якую, зрэшты, без асабліва намаганняў можна перасадзіць на зусім іншы драматургічны грунт, у зусім іншы спектакль без заўважных страт. Мастакі крытык павінен валодаць не толькі эрудыцыяй і спецыяльнымі ведамі, але і маральным вопытам гуманітарыя, а не тэхнакрата. Шырокае выкарыстанне ў тэатральнай крытыцы ўжо вядомых штампаў, кодаў, сімвалаў выключае духоўны і эстэтычны вопыт сусветнай культуры, абрынае чытача ў кагнітыўную дысгармонію. Крытык абавязаны ў пэўным сэнсе быць сааўтарам твора, пагружаным у яго культурнае асяроддзе, і разам з тым – тлумачальнікам аб'екта, прадмета, перспектывнасці твора.

Ташыяна АРЛОВА

Віктар ШНІП

Балада Івана Шамякіна

Жыццё пражыта, нібы зжата жыта,
Дзе жніўнае святло, нібы сляза,
І поўня ў небе, як свінцовы злітак...
Жыццё пражыта, ды яшчэ сказаць
Хапае што і ёсць каму паслухаць,
І гэта ноч, як вечная рака,
Якую п'еш, а ў роце суха-суха,
І, як крыло зламанае, рука
Не можа адагнаць туман, што блізка
Плыве з тых дзён, якія адышлі,
Дзе мама маладая над калыскай,
Дзе ў небе, як анёлы, жураўлі,
Што клічуць за сабой і горка плачуць,
Бо ведаюць – пражыта ўжо жыццё
І хто ты ёсць, яны з нябёсаў бачаць,
І падае, нібы агонь, лісцё
Пад ногі нам, што ўсё яшчэ жывыя,
Што верылі і вераць, што сляза
Душу, што ў Шлях сабралася, абме,
А на Шляху даўно стаіць Марыя,
Празрыстая, як на крыжы раса...
Жыццё пражыта, бы пасеяў жыта
Азімае, дзе хутка ляжа снег,
Як россып белых-белых маргарытак,
І выйдзем мы, самотныя, з-пад стрэх
У новы дзень, дзе сонца маладое
Асвеціць нам дарогу да вясны...

Прачнуўся ад дажджу, нібы ад плачу,
Прачнуўся, як у сне сваім памёр.

Гляджу ў вакно і ноч, як попел, бачу
І вуліцу – раскіданы касцёр,
Дзе, як вуголле, ліхтары дымяцца,
Дзе ветру пад кустамі не схавацца,
А мокраму кідацца да вакон,
Аб шкло, нібы аб неба, разбівацца
І падаць на затоплены газон.
Прачнуўся ад дажджу, нібы ад крыку
Аб тым, што мы жывём і будзем жыць
І неба, нібы зvon наш без'языкі,
Нікому з нас павек не разлюбіць,
Бо дождж ідзе, нібыта зvon звiніць...

Балада блуднага сына

Толькі неба і наша Айчына
І святлыня дарогі вясковай
Не ззубіліся ў блуднага сына
У душы, як ад свечкі васковай
Трапятлівы агеньчык у ночы
Не ззубіўся, а высвеціў Бога.
І заліўся слязою сірочай,
Як агнём, блудны сын ля парога,
Каля роднага, а не чужога.
І сказала яму: "Чужаніца,
Не хадзі каля нашай самоты
І не трэба на нас тут маліцца,
Бо і так нам вядома ўжо хто ты..."
І пайшоў да чужога парога
Блудны сын на чужое краіне.
І звiвалася ў камень дарога,
І чарнела лісцё на асіне.

Балада сяброўскай вернасці

Мы пілі віно за вечную сябрыну
І мне сябар, захмялеўшы, гаварыў:
"Я адзін цябе ніколі не пакіну,
Кім бы і якім бы заўтра ты ні быў..."

Вось і заўтра надыйшло, нібыта хмара,
І праліўся дождж між намі нежывы

І размыліся, як гліна, нашы мары
І на сцежках нашых нарасло травы.

Я застаўся тым жа, кім я за сябрыну
З сябрам захмялелым светла піў віно.
Сябра кiнуць, як прадаць сваю Айчыну,
Як разбіць у Храме боскае вакно.

І мне сумна стала, як на пахаванні,
Як ля рэшткаў Храма, да якога мы
Столькі год ішлі, губляліся ў тумане,
У завях чорных белае зімы.

І гляджу я ў неба і не бачу неба,
Толькі дождж халодны сыплецца, як шкло,
І шклянее мёртва пад нагамі глеба
І знікае ў травах, як жыццё, святло...

Дождж размые зямлю і каменне,
Нібы зорак самотных насенне,
У траве заіскрыцца расою.

І ты выйдзеш і глянеш на неба,
Дзе аблокаў халоднае срэбра
Будзе пляць, як твой лёс, над табою...

Але дождж не сціхае, ён – смелы,
І твой дом, нібы човен счарнелы,
Ён змывае няспешна ў нябыт.

І глядзіш ты з вакна на каменне,
Што ў траве, нібы зорак насенне,
Сніць нязводныя сны пра блакіт...

Віншуем

Пісьменніка Сяргея РУБЛЕўСКАГА з 50-годдзем.

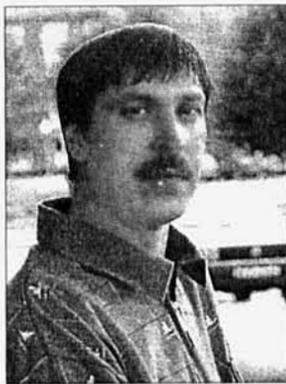
Жадаем моцнага здароўя,
творчага плёну і лёгкага п'яра.

Юбілейны каляндар

♦ У снежні споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння рэпрэсаванага паэта Алеся ДУДАРА. Першыя вершы ён надрукаваў у 1921 годзе. Выдаў паэтычныя зборнікі "Беларусь бунтарская", "Сонечнымі сцежкамі", "І залацісцей, і сталёвей", "Вежа", паэмы "Шанхайскі шоўк", "Слуцк" і зборнік аповяданняў "Марсельеза".

♦ Споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння літаратуразнаўца і крытыка, колішняга галоўнага рэдактара газеты "Літаратура і мастацтва" (з 1961 па 1969 г.) Нічыпара ПАШКЕВІЧА. Выступаў у друку з літаратурна-крытычнымі артыкуламі ён пачаў у 1948 годзе. З'яўляецца аўтарам кніг "На шырокіх шляхах жыцця" і "На эпічэском напраўленні".

Іосіф МАСЯН

Трыялеты

Устрапянуўся хор лясны
За ўзлётам пальцаў дырыжора,
Што нашы крыўды і раздоры –
Устрапянуўся хор лясны!
І ліра юнай Тэрсіхоры
Разносіць музыку вясны...
Устрапянуўся хор лясны
За ўзлётам пальцаў дырыжора.

Сэрца маці, як чуйны радар,
Ловіць нашых пакут адгалоскі.
Хоць далёка ад роднае вёскі –
Сэрца маці, як чуйны радар.
І ўзіраецца свет на твой боскі,
У бязмернай адданасці твар,
Сэрца маці, як чуйны радар,
Ловіць нашых пакут адгалоскі.

Іосіф Масян нарадзіўся
29 жніўня 1959 года
ў вёсцы Апiты Іўеўскага
раёна. Скончыў Лiдскi
iндустрыяльны тэхнiкум,
у 1994 годзе завочнае
аддзяленне факультэта
журналістыкi
Белдзяржунiверсітэта.

Апошні ліст зрываецца з бяроз
У бездань вечнага расстання.
Парой тугі і завядання
Апошні ліст зрываецца з бяроз.

Няўжо і нашаму каханню
Наканаваны гэтак ж лёс?...
Апошні ліст зрываецца з бяроз
У бездань вечнага расстання.

Па блакітнай асноведзі неба
Статак белых аблокаў плыве.
Ці то ветразі вецер нясе
Па блакітнай асноведзі неба.
Хай на момант душа адпачне
Ад штодзённага пошуку хлеба...
Па блакітнай асноведзі неба
Статак белых аблокаў плыве.

Імя Міколы Макарацова даволі вядомае глядачам, а менавіта шырокім народным масам. У Гомелі ён арганізаваў музычна-драматычны калектыў “Жалейка”, з якім скалясіў усё Палессе.

“Жалейка” выступала ў Мінску, іншых гарадах Беларусі, гастралывала на Украіне, удзельнічала ў прэстыжных сусветных фестывалях, аглядах у Маскве, Індыі, Польшчы.

У апошнія гады Макарацоў набываў вядомасць як настановаўчык масавых свят і народных абрадаў, грандыёзных па маштабах і яркіх, маляўнічых па відовічнасці. Тут можна прыгадаць тэатралізаваныя дзеі “Тураўская легенда” і Купалле ў Тураве, Купалле ў Баркалабаве, Гуканне вясны ў Жыткавічах, Багрымаўскія святы ў Крашыне, Свята старажытнага Друцка ў гэтым жа гарадку, відовішчы на вуліцах і плошчах Гомеля і Мінска ды іншыя.

Апроч рэжысёрскага таленту, надзвычайных арганізатарскіх здольнасцей Мікола Макарацоў валодае яшчэ адным неацэнным дарам. Ён страсны, апантаны збіральнік тэатральнага фальклору, асабліва Гомельшчыны і Магілёўшчыны.

Рэжысёрскі і збіральніцка-даследчыцкі дар у Міколы Макарацова паяднаны. Многае пачулае і запісанае ў сучаснай інтэрпрэтацыі зноў вяртаецца ў народ — у выглядзе тэатралізаваных паставак.

Невялікія па памеры кніжачкі з сімвалічнай назвай “Каб не перасыхала крыніца...” і “Беларусь святкуе” — часціна таго, што сабраў Макарацоў падчас экспедыцый і вандровак. Змешчаны тут аўтэнтычны тэатральны фальклор і мае значэнне першакрыніцы.

Пісьменніцкія здольнасці Міколы Макарацова праявіліся ў яго нататках пра родную вёску, якія змяшчае сёння “ЛіМ”.

Анатоль САБАЛЕЎСКІ,
доктар мастацтвазнаўства, прафесар

Хата, у якой нарадзіўся М. Макарацоў

Нашы наваколлі

Відаць, не толькі аднаму мне прыгадваецца вёска Уюн, але і ўсім, каму хоць аднойчы давялося наведаць гэты райскі кут, мясіны вакол вёскі. У народзе кажуць: кожны кулік сваё балота хваліць. Нельга ўтрымацца, каб не выказаць захапленне маляўнічай мясцовасцю, і перш за ўсё лясным багаццем. Сапраўды, лясоў у ваколіцах Уюна шмат, яны даходзяць амаль да Рагачова. Розных ягад і грыбоў таксама багата. Акрамя людзей, ласуюцца імі цецерукі, рабчыкі, глушцы. Сустракаюцца ў лясах, балотах ласі і дзікія вепрукі. Часам, збіраючы ягады ці грыбы, бачыш іх ляжанкі і сцежкі, якімі яны ходзяць на вадапой. Іншы раз ласі завітваюць і ў вёску, а вепрукі “прапалваюць” на гарадах пасевы. Сустракаюцца і санітары лесу — ваўкі. Раней, калі ў калгасе было шмат жыўнасці, яны часта з’яўляліся ля калгаснай фермы, нападлі на жывёлу ў лесе і на полі. Паляўнічыя неаднарадова рабілі на іх аблавы. Зайцы ж прыбягаюць у лютую зімку ў садочки, каб уесца маладымі яблынькамі. Крайнія хаты, што туляцца бліжэй да лесу, можа наведаць асцярожная лісіца з надзеяй пажывіцца курацінай. Да любасці прыйшла рачулка Уюнок бабрам, якія напілавалі за вёскай з вольхі цэлыя гаці, зрабіўшы своеасаблівыя масты праз рачулку.

Калі ж дажджлівае лета, знаходзяць у балотцах прытулак і качкі. Здараецца, што ўвечары яны не раз пралятаюць над вёскай.

Прыгожа на досвітку ў нашым лесе. Яшчэ не ўзышло сонца, а ты ўжо ідзеш і пільна ўглядаешся — ці не заўважыш дзе маладога баравіка. А тут нечакана на цябе пасыплюцца хвойныя іголки, кара. Кінеш позірк уверх, а над табой, на галінцы, сядзіць вавёрка, ды раптам спрытна пераліціць на другое дрэва пры дапамозе хваста-парашута і згубіцца ў вершалінах.

Не паспееш налюбавацца вавёркай, як недзе збоку ў гушчары пачуецца трэск. Гэта — лось, які не вельмі па-лохаецца пры сустрэчы з чалавекам.

Кожная мясіны навакол вёскі мае сваё імя.

“Вялікае балота” раскінулася ажно на некалькі кіламетраў. Ёсць у гэтым балочце і азырына пад назвай “Бяздонніца”. Яшчэ ў маленстве даходзілі да мяне чуткі пра яе бяздонную глыбіню. Некалькі мужчын — маіх аднавяскоўцаў — звязвалі жэрды, але дастаць дна не змоглі. Гэтай мясіны заўсёды баяцца, лічаць, што таго, каго застане ноч у лесе, Балотнік можа ўтапіць у Бяздонніцы.

“Чыстая лужа”. Мо яна таму чыстая, што заўсёды ў ёй вада празрыстая, хоць яна і знаходзіцца ў невялікім балочце. Улетку, у спякотны дзень, пастухі гоняць кароў на вадапой менавіта да Чыстай лужы. Здараецца, што ў засушлівае лета Чыстая лужа высыхае, але пройдуць дажджы, і яна зноўку напоўніцца вадою.

“Папова гара”. Магчыма, там некалі было жытло святара, бо мясіны гэта знаходзіцца за два кіламетры ад вёскі. Гэты лясны ўзгорак увесь у ямах, ля якіх раскіданы абгрызеныя косці і чарапы розных хатніх жывёл. Сюды заўсёды звозілі і звозіць калгасную ці гаспадарскую жывёлу, якая гіне ад хваробы, ці па іншай прычыне.

“Лазараў двор”. Колішнім хутарскім жыццём вее ад гэтай мясіны. Тут, на хутары, калі яшчэ жылі аднаасобна, сярод дубняка і арэшніка пасяліўся нейкі Лазар. Было ў яго шэсць сыноў, шмат зямлі, жывёла, пчаліныя вуллі. Жыў ён заможным вольным жыццём, і калі сталі стварацца калгасы, яго хацелі далучыць да іх, але гаспадар наадрэз адмовіўся: не хацеў пакідаць населджанае месца. Тады па загадзе старшыні калгаса вяскоўцы пачалі буршыць хату, прытым у холад, калі меншыя сыны Лазара грэліся на печы, а бярвенне на вазах адвозілі ў вёску. Прайшлі гады, і ў час вайны гэта перасяленне па прымусе з “раскіданым гнездом” адгукнулася помстай. Калі прыйшлі немцы, Лазар выдаў ім старшыню калгаса, якога яны расстралялі.

Прываблівае наш лес не толькі жыхароў вёскі. У ягадны і грыбны час, амаль увесь Быхаў, а мо і палову Магілёва сустрэнеш у ім, і ўсім лес шчодро раздае свае дары. Калі бываюць вельмі ўрадлівыя гады на маліны, галінкі прыпадаюць да зямлі ад цяжару чырвоных ягад. А ўвосень уюноўскі шлях становіцца галоўнай “магістраллю” ў грыбную “краіну”. У суботнія і нядзельныя дні імчыць тут безліч матацыклаў і машын з грыбнікамі. На жаль, сярод іх нямаюць такіх, хто бязлітасна “абдзірае” ягаднік, рушыць грыбніцу...

М. Макарацоў разам з маці

Мікола МАКАРАЦОЎ

Ад аўтара

Праўленне цікавасці да гістарычных звестак аб сваім горадзе, мястэчку, вёсцы ўласціва кожнаму чалавеку амаль з нараджэння і да самага скону. Нядаўняе бяспамяцтва запаланіла нашы душы, але цяпер мы зноў шукаем шляхі да сваіх каранёў, святыняў, якія пазарасталі бездухоўнай абывакасцю.

Мая вёска Уюн, што на Быхаўшчыне, на першы погляд нічым не адрозніваецца ад іншых вёсак, якіх тысячы на Беларусі. Не нарадзіла яна, як да прыкладу, вёска Нізок на Уздзеншчыне, найвядомых літаратараў, мастакоў, славных вучоных. Тым не менш, вёска Уюн мае сваю асаблівасць, адметнасць, непаўторнасць, бо кожная вёска — гэта своеасаблівая краіна з усім сваім — моваю, звычаямі, побытам. Я палічыў сваім абавязкам намаляваць хоць нейкія штрыхі да партрэта сваёй вёскі: апісаць навакольнае краявід, спыніць увагу на гістарычных і духоўных звестках, аддаць дань павагі да сваіх бацькоў і аднавяскоўцаў.

Калі перавальвае табе на шосты дзесятак, тады, відаць, надыходзіць час, калі асабліва абстрааецца зрок душы, і ты адчуваеш непарыўную повязь з роднай вёскай, са сваім родам, са сваімі аднавяскоўцамі.

Таму, куды б ні закінуў мяне лёс, я заўсёды згадваю сваю вёску, у якой нарадзіўся, прайшлі маленства і юнацтва гады.

Крокі майго маленства

Дарога, што ад вёскі Уюн да Быхава не была для мяне чужой з ранняга дзяцінства. Немагчыма апісаць, колькі я па ёй прайшоў і праехаў. Маё дзіцячае ўяўленне пра дарогу было дзівоўным, бо, па аповедах старэйшага брата, на ёй ляжалі доўгія вужыныя хвасты і наўкола сноўдалі ваўкалак. Безумоўна, брат палохаў мяне, і па дзіцячай недаведчанасці я даваў яму веры, таму што далей наваколля сваёй вёскі нідзе не быў. А Быхаў для мяне ўяўляўся далёкай невядомай краінай.

Гэта неведомасць і таямнічасць паступова развейвалася, калі мы ўсёй сям’ёй — маці, сястра, браты — неслі за плячыма клункі ягад-чарніц у Быхаў на продаж, каб неяк залапіць сваю беднасць.

А як свяціліся радасцю вочы, калі, выйшаўшы з лесу на Быхаўскае поле, я нарэшце ўпершыню здаля ўбачыў той горад, пра які шмат чуў ад старэйшых. А зараз, калі ў мяне за плячыма падчас творчых падарожжаў засталася шмат гарадоў і нават краін, Быхаў здаецца такім маленькім. Самалёты на быхаўскім ваенным аэрадроме, калі ўздымаліся над самай дарогаю, тады раўлі так гучна і раз’юшана, што

мусіў з перапалоху кідаць клунак і лажыцца ў прыдарожную канаву. Іншым разам за прададзеныя на кірмашы ягады, маці, адарваўшы частку грошай ад сціглага сямейнага бюджэту, купляла нам нейкі ласунак. Гэта было для нас сапраўднае свята.

Вёска Уюн і рачулка Уюнок

Па сведчанні старажылаў некалі на месцы вёскі Уюн быў непразлы лес і бурліла невялікая рачулка, у якой вялося шмат рыбы, асабліва ўюноў. Калі гэта мясіны пачала засяляцца людзьмі, продкамі цяперашніх уюноўцаў, то яны выкарчоўвалі лес і будавалі свае хаты ўздоўж рэчкі, таму і вёска выпягнулася, як той уюн, у адну доўгую вуліцу на добрую сотню двароў. Адсюль дзве версіі пра паходжанне назвы вёскі: першая ад рачулки, якую назвалі ласкава Уюнком, другая — ад характару забудовы.

Рачулка Уюнок, нібы пужлівы лясны звярок, абыходзіць агароды і крадзеца па альховым зарасніку ўзбоч вёскі, баіцца, каб часам людзі яе не пакрыўдзілі. І толькі кradком ад людскога вока яна можа ўволю пацешыцца, калі злучае сваю плынь з ракой Грэзай, якая працякае праз суседнюю вёску Гамарня.

Прыгадваецца дзяцінства, калі мы, хлапчукі, лавілі кошыкамі ўюноў, смажылі на патэльні. Яны былі вельмі сакавіта-салодкія, смачныя. Нас не палохалі ні віры, у якія часам акуналіся з галавою, ні валзаныя вужакі, ні сіцодзёная вада, асабліва ў тых мясінах, дзе струменілі крыніцы. А крынічак уздоўж Уюнка нямаю, яны жывяць рачулку чыстай халоднай вадою. Уздоўж рачулки расце пераважна вольха, трапляе вярба і нават каліна, чырвоныя гронкі якой увосень здаюць вабяць вока. У ранейшыя часы рачулка Уюнок была карміцелькаю для вяскоўцаў. У ёй заўсёды можна было злавіць рыбы на юшку і нават на добрую патэльнію. Нейкі час насялялі рачулку і ракі.

Запамінальныя летнія вечары, з надыходам якіх на траве выступае раса. У дробных кропельках зіхацяць промні сонца, што садзіцца за лесам. Мноства светлякоў у цёплым пагодлівым ночы запальваюць свае ліхтарыкі. І ад гэтага яшчэ больш казачным становіцца рэчышча, акутанае сівым туманам. А салаўіныя рапсоды даляталі да вёскі і вечарам, і ранкам.

Адраджэнне святой капліцы

Арт-пацеркі

Казачныя вечары абяцае публіцы Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі. 26 снежня тут — “Чарадзейная флейта” В.А.Моцарта. А на 29 і 30 пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора Андрэя Галанава рыхтуецца, як па-ведамляюць афішы, “Навагодні канцэрт-сюрпрыз”.

Яго ведаюць не толькі як даравітага спадкаемцу знамай артыстычнай сям’і А.Клімавай і А. Душачкіна-Карсакоўскага. Яго ведаюць як глыбокага, удумлівага чалавека, надзеленага рознабаковым творчым талентам. Шматлікіх

прыхільнікаў гэтага таленту, безумоўна, парадавала нядаўня навіна: акцёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М.Горкага Андрэй Душачкін адзначаны ганаровым званнем “Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь”.

Прэзентацыя мультымедыйнага праекта “Песняры” адбылася ў Маскве. Грунтоўную працу Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры прадставілі рэктар інстытута У.Скарахолаў ды прарэктар В.Мірончык. Праект “Песняры” уяўляе сабою складаны комплекс: прынамсі, CD з запісамі знамага ансамбля, дакументальны фільм, нотнае выданне, мультымедыійны матэрыял. Гэта ўнікальны і ўсебаковы спосаб знаёмства з гісторыяй “Песняроў”, з творчасцю літэра калектыву — У. Мулявіна.

Акурат у снежні, толькі два гады таму, знакаміты балет П.Чайкоўскага “Шчаўкунчык” адзначаў адмысловы юбілей. Які? Нявіжка палічыць. Календар падказвае, што ў 1892 годзе, 17 снежня, адбылася прэм’ера гэтага пакаляднаму казачнага балета. Так што сёлета вечно юнаму “Шчаўкунчыку” сто трынаццаты год пайшоў... Менавіта яго пастаноўку паказвае гэтымі днямі ў Карэі Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларусі. 14 снежня трупна на чале з маэстра В.Елізар’евым выправілася на трохтыднёвыя гастролі ў экзатычную азіяцкую краіну, дзе таксама любяць і цэняць класічны еўрапейскі балет.

Адначасова ў чатырох расійскіх гарадах прайшлі гала-канцэртны майстроў мастацтваў Беларусі. Такім атрымаўся заключны акорд Гола Беларускай культуры ў Расійскай Федэрацыі. Ён прагучаў 13 снежня ў Маскве, Санкт-Пецярбургу, Ніжнім Ноўгарадзе і Цверы. Выступленні беларускіх артыстаў адбыліся на самых прэстыжных пляцоўках. Напрыклад, у Маскве гэта была Дзяржаўная канцэртная зала “Расія”, у С.-Пецярбургу — зала “Кастрычніцкая”. Развітаючыся з расійскай публікай, нашы майстры мастацтваў нібы перадалі эстафету калегам-суседзям, якія ў хуткім часе завітаюць з візітам у адказ: 2005-ты будзе Гола культуры Расійскай Федэрацыі ў Беларусі. Дарэчы, дзеячы мастацтва і культуры нашай краіны наладзілі сёлета для расіян больш як 500 самых розных творчых акцый ды імпрэз.

С.ВЕТКА

Фота забяспечана аўтарам

Да юбілею народнага артыста СССР Расціслава Янкоўскага Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М.Горкага прымяркоўвае першую ў гэтым сезоне прэм’еру, дзе галоўную ролю сыграў сам жа майстар, чыё 75-годдзе мы праз нейкі час будзем адзначаць. Гэта “Сунічная паляна” наводле сцэнарыя вядомага шведскага кінамайстра І.Бергмана. Пастаноўку ажыццявіў народны артыст Латвіі і Украіны, цяпер маскоўскі рэжысёр А.Кац пры ўдзеле беларускай калегі В.Ераньковай.

Чаканья простыя словы

Спектакль прывабляе сваёй простасцю і немудрагелістасцю. Усё тут даволі зразумела і прыемна для вока. Пастаноўка адрозніваецца ад некаторых сучасных тэатральных відовішчаў тым, што ў ёй няма сцэн гвалту, жорсткасці, пошласці. І калі глядач жадае адпачыць, пагрузіцца ў цёплыя і сонечныя ўспаміны пра сваё дзяцінства, дык зможа гэта зрабіць дзякуючы Расціславу Янкоўскаму.

У “Сунічнай паляне” ён іграе 76-гадовага прафесара Ісака Борга. Акцёр выдатна разумее і адчувае свайго героя, ужо хача б таму, што яны аднаго ўзросту і знаходзяцца на вельмі складаным этапе жыцця: нібыта жыццё ўжо збегла ад цябе, але ты яшчэ жывеш (толькі фізічна, як сказаў сам герой сцэнарыя Ісак Бог). Дні запаўняюцца адно ўспамінамі, часцінкам не самымі лепшымі. І адначасова герой разумее, што яму трэба працягваць жыць, хача б дзеля сваіх дзяцей і будучых унукаў. Прафесар Бог вымушаны чакаць разумення і пяшчоты ад сваіх родных і блізкіх нават тады, калі гэтае чаканне для яго невыносна цяжкае. У выніку ён застаецца самасам з уласным жыццём.

Самыя тонкія пачуцці свайго героя Расціслаў Янкоўскі перадае настолькі пераканаль-

на, што можна забыцца пра тэатр, суперажываючы сапраўднаму прафесару, які распавядае пра свой лёс глядачам, спавядаючыся ў сваіх учынках

і турботах. Пэўна ж, новая роля дапоўніла шэраг тых кінамастаграфічных і тэатральных работ артыста, што пазначаны майстэрствам высокага пераўвасаблення.

Акрамя спрактыкаваных сцэнічных партнёраў Р.Янкоўскага, у пастаноўцы заняты і таленавітыя моладзь тэатра, прынамсі, М.Дзянісава, Г.Маланкіна, Н.Шпакоўская, У.Глогаў, П.Вішнякоў, А.Коц, В.Серада, А.Багданава, Л.Дуброўская і інш. Сваёй энергіяй, жвавацю арты-

толькі белае палатно, на якое праецыруюцца то суніцы, то неба, то сонца ці дарога, па якой едуць Ісак Бог, Марыяна і іх вясельныя спадарожнікі. Дарога тут — сімвал жыцця. Ісак едзе па ёй, рухаецца наперад, але глядзіць у мінулае. Ён спрабуе і стрэлка гадзінніка павярнуць назад, але яны знікаюць. І тады апаноўвае сум, і толькі чырвоныя суніцы як “райскі” сімвал нараджаюць у душы светлыя пачуцці. Настрой дапаўняе прыгожая, спакойная, меладычная музыка Г.Брэгавіча, В.Таўберта і А.Еранькова.

Галоўнай у спектаклі ўяўляецца думка пра тое, што людзям трэба размаўляць адно з адным. Так, як гэта робіць тэатр: не фармальна, а з адкрытай душой і з чыстым сэрцам, бо часам кожнаму з нас так не хапае простых слоў. Напрыклад, самых звычайных: “Прывітанне”, “Добры дзень”, “Як ты сябе пачуваеш?”. І, напэўна, сярод мноства слоў ёсць галоўныя: “Я цябе кахаю”.

Ганна СЕЛЯДКОВА,
студэнтка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў

Фота М.Жоглы

Сюрпрызы “пад ёлачку”

26 снежня антыкварна-аўкцыённы дом “Paragis” чакае грашавітых і азартных людзей, якія хочаць прыдбаць да зімовых святаў нештачкі дыхтоўнае і арыгінальнае. Чарговы аўкцыён, на які будзе выстаўлена каля 200 лотаў, пройдзе ў памяшканні Рэспубліканскага тэатра Беларускай драматургіі. Ужо 10 дзён там разгорнута выстаўка (уваход — бясплатны), на якой можна выбраць навагодні падарунак для сябе ці сюрпрыз для блізкіх.

Прынамсі, прэстыжны кішэнны швейцарскі гадзіннік: як заўважыла падчас прэс-канферэнцыі выканаўчы дырэктар ААД Людміла Конанава, багатым да-

мам варта звярнуць увагу на штосьці з гэтых залатых ды срэбных вырабаў вядомых фірмаў “Павел Бурз”, “Г.Мозер і К” ды інш. і набыць для каханага муж-

чыны. А вось дзеля прэстыжу офіса рэкамендуецца прыдбаць скульптуру Меркурыя — бога гандлю ды прыбытку, тым болей, што на аўкцыён патрапіў узор класічнай пластыкі, выраблены вядомым дацкім майстрам Б.Торвальдсенам.

Для эстэты асабліваю цікавасць уяўляюць “Бярозавы гай” выдатнага беларускага жывапісца В.Цвірко, беларовая літаграфія “Варыяцкі каханьні” В.Цалкіна, знамага на Захадзе мастака і скульптара, нашага земляка, вучня легендарнага віцяблянкіна Ю.Пэна.

З 25-працэнтнай уцэнкай будуць прадавацца рэчы, якія не знайшлі пакупніка на мінулым аўкцыёне.

А ў гэтыя дні аматары мастацтва могуць завітаць у тэатр і падзівіцца на разнажанравую экспазіцыю...

С.Б.

Фота К.Дробава

Як мінімум дзве знакавыя даты на сёлетнім календары нашай музычнай гісторыі, карані якой сілкуе складаны і старажытны культурніцкі пласт, спляў еўрапейскіх традыцый. 255 гадоў адзначаецца з дня нараджэння Мацея Радзівіла — дзяржаўнага дзеяча ВКЛ, кампазітара і драматурга, прадстаўніка знанай дынастыі беларускіх магнатаў. 185 — з дня нараджэння Станіслава Манюшкі, кампазітара-класіка, нашага земляка, чья творчая спадчына воляю лёсу належыць двум народам: беларускаму ды польскаму.

Даты такога кшталту правакуюць на роздум пра парадоксы айчынай гісторыі ды мастацкага жыцця, пра лёс многіх постацей, чья роля ў беларускай культуры і знакавая, і неадназначная. І добра, калі можна лад уласнай душы падтрымаць з дапамогай ра-

акадэмік В.Каваленка, пад рэдакцыяй якога з'явілася кніга. Выйшлі новыя літаратурныя і даследчыя працы У.Мархеля. А яго «Присутнасць былога» засталася дзівоснай, нераскрыта-дзіўнай, міфічна-загадкавай з'явай нашай культуры. І зусім не таму, што за гэты

шчырай эмоцыі спарадзіла новы феномен — «Присутнасць былога». Дзіва што менавіта тут, быццам віртуальна, збліжаюцца два Міцкевічы, аўтар «Пана Тадэвуша», напісанага ў прадчуванні «Новай зямлі», ды стваральнік «Новай зямлі», што паўстала ў прысутнасці

Жыве мінуласць — сном?

зумнага суразмоўцы — маўклівага хатняга дарадцы: някідкай, але не шараговай кніжкі. «Присутнасць былога» якраз да сённяшняй нагоды прыдасца. Кніга не новая, але мала кім з чыгачоў адкрытая, ёсць ды будзе яна сябрам для ўсіх, хто ценіць і хоча лепш ведаць сваё, беларускае.

Уладзімір Мархель, вучоны, паэт, перакладчык (а яшчэ і руплівец на ніве сучаснага беларускага музычнага рэнесанса), выправіў у жыццё гэтае вельмі дарагое для яго дзіця з энтузіязмам шчырага адраджэнца: за ўласны кошт, звярнуўшыся ў прыватнае выдавецтва М.Трафімчука. Сем гадоў мінула. Пакінуў свет зямны

час многія так і не даведліся пра існаванне зборніка эсэістыкі, нарысаў, артыкулаў, аўтар якіх вызваляе ад стэрэатыпаў успрымання і перастварае вобраз беларускай культурнай мінуўшчыны, асэнсоўваючы абліччы паэтаў і кампазітараў — знаных і забытых. Ігнат ды Аляксандр Ходзькі, Ян Баршчэўскі, Ігнат Легатовіч, Тадэвуш Лада-Заблоцкі, Уладзіслаў Сыракомля, Вінцэс Каратынскі, Мацей Радзівіл, Міхал Казімір ды Міхал Клеафас Агінскія, Станіслаў Манюшка...

Сам аформіўшы вокладку відарысам выпрастанай рукі, У.Мархель праз яе выяву даводзіць ідэю сваёй працы. Якім чынам? Увага даследчыка скіраваная на спасціжэнне феномена, што ўзнік у беларускай літаратуры дзякуючы аўтарам, якія этнагенетычна былі звязаны з Беларуссю, але пісалі па-польску. «Гэтая літаратурная спадчына, — зазначае У.Мархель, — як адна рука, на якую, каб наблізіцца да аб'ектыўнасці, трэба глядзець з беларускага і з польскага бакоў. Пальцы яе сіснуты ў кулак, і мы бачым толькі яго знешні бок — польскамоўную абалонку, а далонь будзе схавана, пакуль кулак не раціснецца і не выпрастаюцца пальцы, гэта значыць пакуль не будзе вывучаны беларускі пачатак твораў, напісаных па-польску нашымі аўтарамі».

У сваю чаргу, ігра-гульня разняволеная інтэлекту ды

«Пана Тадэвуша».

У свой час пераклады песьняў тэкстаў Яна Чачота вярнулі вакальную творчасць С.Манюшкі, паводле слоў У.Мархеля, да беларускага першагуку. Выпростаўшы сімвалічную далонь, раскрыўшы яе ўнутраны, сутнасны беларускі бок, даследчык вярнуў складаную літаратурную, лексікафанетычную плынь «да беларускага першагуку». Да роднага першагуку вяртаецца багатая спадчына, што нараджалася, жыла тут, вяла свой радавод, пакуль не была штучна адлучаная ад нашай свядомасці на многія гады.

«Жыве са мной мінуласць сном прыемным», — гэта радок песьняга тэксту, які яго перакладчык У.Мархель згодны лічыць вершам самога аўтара музыкі, кампазітара М.Кл. Агінскага. У мяне гэты радок чамусьці ўвесь час вымаўляецца па-іншаму: «Жыве ўва мне мінуласць сном прыемным...». І выклікае рытарычнае пытанне: «Мінуласць — сон?!» Дзякуй Богу, сон гэты матэрыялізуецца, і тое, што яшчэ ўчора здавалася міфам ды летуценнем, выяўляецца ў знаходках археалагаў, гісторыкаў, даследчыкаў, ствараючы наша нацыянальнае культурнае багацце. А знакавыя даты ў календары нагадваюць пра яго ўсё больш упэўнена.

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота забяспечана аўтарам і К. ДРОБАВЫМ

Нараджэнне «Алесі»

Да 60-годдзя пастаноўкі легендарнай оперы Я.Цікоцкага ў вызваленым Мінску

24 снежня 1944 года. Здаецца, Мінск яшчэ чужа аддаленай кананады жорсткіх баёў на Заходнім фронце. Але зала Акруговага дома афіцэраў, дзе пачынаў працаваць, вярнуўшыся з эвакуацыі калектыў Беларускага тэатра оперы і балета, не магла змясціць усіх жадаючых: ішла прэм'ера оперы Яўгена Цікоцкага «Алеся».

Першая беларуская «партызанская» опера мела вялікі поспех. Музыка гучала эмацыянальна і асабліва выразна там, дзе аўтар выкарыстоўваў народныя мелодыі. Галоўную партыю выканалала Ларыса Александроўская, спявала пранікнёна і драма-

тычна. Опера вытрымала некалькі рэдакцый (другая ставілася пад назвай «Дзяўчына з Палесся» — у 1953 г., канчатковая рэдакцыя пад назвай «Алеся» — у 1963 г.) і больш як чвэрць стагоддзя была ў рэпертуары Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Беларусі. Яе цёпла прымалі глядачы падчас Дэкады беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве (1955 г.). За стварэнне музыкі кампазітар Я. Цікоцкі ў 1968 годзе быў ганараваны Дзяржаўнай прэміяй БССР.

Пра вяртанне тэатра ў Мінск, працу над операй аўтараў і ўдзельнікаў спектакля Ларыса Пампееўна Александроўская ўспамінала: «Замест квітнеючага горала мы ўбачылі руіны. Будынак тэатра быў скалечаны, маёмасць разрабавана, у глядзельнай зале «культуртрэгеры» зрабілі канюшно, крэслы партэра з нашай маркай знаходзіліся ў нямецкіх дзотах. Без бібліятэкі, без дэкарацый, без касцюмернай, без нашых падсобных цэхаў, на голым месцы пачалі мы нанова нашае жыццё, нашу любімую справу, так вераломна спыненую вайной. У снежныя месяцы мы паказалі нашаму глядачу новую оперу «Алеся». Кампазітар Я.Цікоцкі і паэт П.Броўка ў супрацоўніцтве з творчай групай опернага тэатра яшчэ ў гады вайны пачалі працаваць над гэтым творам. У часы бамбёжкі ў сховішчы на Адкосе (г.Горкі) можна было бачыць Яўгена Карлавіча Цікоцкага, які забраўшыся ў куток са стосам грубай нотнай паперы, адасобіўшыся ад усіх, засяроджана працаваў над рукапісамі будучай оперы, прысвечанай гераічным справам партызан — верных сыноў і дачок роднай Беларусі. Магчыма, менавіта таму, музыка гэтага твора так шчыра, так непасрэдна і так пераканаўча сцвярджае перамогу добра над злом, вышэйшых ідэалаў чалавечтва над чорнымі, знішчальнымі сіламі фашызму.

Мы не закрываем вочы на недахопы, якія ёсць у гэтай оперы, і пастараемся іх ліквідаваць. Але опера, створаная пад грукат і разрывы нямецкіх бомб і саралаў, у дні, калі Беларусь яшчэ стагнала пад фашысцкім рэжымам, — нам вельмі дарагая. У яе мы ўклалі нашу нянавіць да ворага, веру ў будучую перамогу над ім. Мы чакалі

вызвалення і марылі як мага хутчэй паказаць яе ў родным, ізноў нашым Мінску. У Дом Чырвонай Арміі на яе прэм'еру прыйшлі вядомыя людзі сталіцы, Героі Саветаў Саюза, партыйныя работнікі, афіцэры і салдаты, пісьменнікі, кампазітары, мастакі і дзеячы навукі.

Асноўная тэма «Алесі» — партызанская барацьба — літаратурна і музычна паказана цікава і прайдзіва. У гэтых адносінах П.Броўка і Я.Цікоцкі заслугоўваюць вялікай пахвалы. У якасці рэжысёра-пастаноўшчыка быў запрошаны таленавіты оперны рэжысёр Б.Пакроўскі. Ён правільна зразумеў жанр оперы і зрабіў усё магчымае, каб спектакль прагучаў, як народна-гераічнае прадстаўленне. Цёпла сустрэлі глядачы галоўных выканаўцаў: народнага артыста БССР М.Дзянісаву — у ролі камандзіра партызанскага атрада Апанаса і мяне ў ролі Алесі. Вялікае ўражанне выклікалі дэкарацыі па эскізах галоўнага мастака тэатра С.Нікалаева, асабліва беларускі лес у трэцім акце. Натхнёна дырыжыраваў М.Шнейдэрман. Гаворачы пра оперу ў цэлым, неабходна адзначыць, што Броўка, Цікоцкі і Пакроўскі здзейснілі велізарную і высакародную работу. Яны першыя ў Саюзе стварылі оперу-спектакль аб партызанах Вялікай Айчыннай вайны, што з'яўляецца дасягненнем, якое выходзіць за межы беларускага опернага мастацтва».

Гэтыя ўспаміны ўвайшлі ў праблемны артыкул Л.П.Александроўскай «Нараджэнне і жыццё саветскай оперы» (1954 г.). Рукапіс захоўваецца ў Беларусі дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва ў фондзе Л.П.Александроўскай (ф.316, воп.1, с.162, л.2-3).

Наталія САКАЛОЎСКАЯ,
вядучы навуковы супрацоўнік БДАМЛІМ

НАЗДЫМКАХ: сцэна са спектакля «Алеся» (1944 г.); падчас рэпетыцыі — П. БРОЎКА, Я. ЦІКОЦКІ, М. ДЗЯНІСАЎ, Л. АЛЕКСАНДРОЎСКАЯ, М. ШНЕЙДЭРМАН.

Фота забяспечана аўтарам

Адметнасцю і багаццем
індывідуальнага
слоўніка,
разнастайнасцю
мастацка-выяўленчых
сродкаў і сінтаксічных
канструкцый,
натуральнасцю
гутаркова-
інтанацыйнага маўлення
вылучаецца творчасць
выдатнай беларускай
паэтки
Яўгеніі Янішчыц.

Жаўрукі і музыка беларускага слова

Так у адным з ранніх вершаў яна хораша заявіла пра сваю зачараванасць музыкай роднага слова, бо з маленства ўдыхнула яго характэрнае, рана адчула ў ім сапраўдную эстэтычную каштоўнасць і тым самым годна акрэсліла сваю нацыянальную прыналежнасць:

Чую тваю жаўрукіную музыку
У скошаных травах мурожных.
Мова! Як сонца мае
беларускае,

Ты свецішся словам кожным.
Цябе і заборвалі, і законвалі.
І ўсё ж нашы прадкі праз гора
Данеслі да нас цябе,
родную, цёплую,
Жывую і непаўторную.

(“Мова”).

Служэнне роднаму слову было сэнсам усяго жыцця Яўгеніі Янішчыц. Услухоўваючыся ў “жаўрукіную музыку” матчынай мовы, яна нястомна чэрпала з глыбінных крыніц народна-паэтычнай мудрасці, якая стала асновай, своеасаблівым падмуркам яе мастацкай забудовы.

Талент пісьменніцы (друкавала і працайныя творы на матэрыяле высковага жыцця) глыбокімі каранямі ўрастае ў палескі грунт. Тут вытокі яе творчасці. Аднак эстэтычнае мысленне не абмяжоўваецца толькі рамкамі пэўнага рэгіёна. У створанай мастацкай мадэлі свету люструюцца менталітэт беларускага народа, лепшыя нацыянальныя літаратурныя традыцыі, багацце беларускага фальклору, веданне міфаў, легенд, паданняў. Праз сваё, нацыянальнае, паэтка здолела дасягнуць агульнасусветнае вышыні.

Аснову індывідуальнага слоўніка Я. Янішчыц складае, безумоўна, нарматыўная літаратурная лексіка, у якую, аднак, пастаянна і, здавалася б, непрыкметна, але даволі адчувальна ўплываецца багацце жывой, дасціпнай народна-гутарковай стыліі: “Уліваецца, нібы ручай у мову // Палескі нетаропкі гаварок” (“Хаджу па нівах, па лугах азёрных...”). У гэтым адзінстве бачыцца якраз той своеасаблівы падмурак, на якім узведзена мастацкая мадэль свету Я. Янішчыц.

Моўна-гутарковы пласт асабліва выразна акрэсліваецца ў паэме “Ягдыны Гутар”, напісанай у форме лістоў з дому (ад маці, стрыечнага брата Уладзіка, дзядзькі Арцёма), перасыпаных траяскай і прамаўленнем, выяўленым лексэмай, русізмаў, народнага досціпу, гумару: аставіў, прыветік, канешне, другое дзела, рабі што хоч, цяперака, чакаема і інш.

Важкі моўны пласт складаюць уласныя назоўнікі: геаграфічныя назвы рэк, азёраў, паселішчаў, імёны і прозвішчы людзей. Назавём толькі вынесеныя ў назвы вершаў: “Ясельда”, “У Белаежы”, “Па дарозе ў Дастоева”, “Прагулка на Мэдзісон”, “Эн Сэкстан”, “Мэрлін Манро”, “У вянок Лесі Украінкі”. З асаблівай пашанай прамаўляюцца

імёны дарагіх і блізкіх людзей, землякоў, што прыйшлі ў паэтычны летапіс Я. Янішчыц з вясковых вуліц і хат палескай глыбінкі і засведчылі гераічную старонку гісторыі беларускага народа (“Мама Марыя”, “Дзед Сымон”, “Цётка Матрона”, “Нянечка Міла”, “Дурная Ганна”, “Сава і Марыя”, “Павел і Нікал”). У гэтых вершах адкрываецца цэлая галерэя сацыяльна-псіхалагічных партрэтаў, чый лёс няўмоўна і жорстка скалечыла вайна.

Інваліды, удовы, салдаткі, “нявесты пасівелья”, што праз усё жыццё чакаюць з вайны сваіх суджаных, — складнікі тых лексічных пластоў, на якіх грунтуецца гістарычны летапіс жыцця беларускага народа ў гады вайны і пасляваеннае эпоху: “Вашымі бяссоннымі вачамі // На мяне глядзіцца Беларусь” (“Сава і Марыя”).

Трагічная памяць мінулага вайны — найвышэйшы крытэрыі вымярэння не толькі шматлікіх маральна-этычных узаемадачыненняў у людскім гурце (спагада, дабрата, павага), але і трываласць інтымных пачуццяў, перададзеных з дапамогай параўнанняў: “Я чакаю цябе, як дагэтуль — // Самых мужных і верных з вайны” (“Міг, што стаўся ўжо ўчарашнім...”), “Як завіруха белая, // Як белая сцяна, // Нявеста пасівелья // Прымоўкла ля акна” (“Над перакатнай рэчкаю”).

Паэтычны слоўнік Я. Янішчыц здзіўляе багаццем і дакладнасцю разнастайных мастацкіх тропіў-эпітэтаў, параўнанняў, метафар, якія неспрыяльна, ненавязліва “прарасаюць” з прадметна-рэчыснай канкрэтнасці паэтычнага бачання навакольнага свету: “І незваротным промнем зіхаціць // На пальцах скамянелыя пярсцікі” (“Балада вернасці”), “З дапамогай метафары створана ўдалая ўмоўна-асацыятыўная формула гаротнай долі ўдоў, салдатка, тых беларускіх жанчын, чыё сямейнае шчасце перакрэсліла вайна.

У разнастайнасці стылістычных прыёмаў засведчана памкненне да універсальнасці мастацкага мыслення, умненне лаканічнымі шпрыхамі і дэталіямі ўзнавіць каларыт побыту пэўнай эпохі. Характэрныя ў гэтых адносінах эпітэты (“Рупныя сялянкі”, “тывушчыя салдаткі” // вершах “Пасля вайны”, “Салдаткі”), метафары (“Жыццём масцілі горасныя кладкі”; “Тры сокалы, тры песні, тры дубочкі” // Пайшлі па жорсткім прысаку вайны” // вершах “Салдаткі”, “Марыся”), метанімія (“Скідае фрэнчы пыльнае Еўропа. // Сусед бізною едзе на кані” // вершы “Пасля вайны”).

Паэтка не імкнулася здзівіць чытача нейкай нязвычайнай вычварнай выразнасцю і форматворчасцю. Радкі яе вершаў — даверліва простыя, шчырыя і празрыстыя — вылучаюцца, як правіла, гутаркова спавядальнымі інтанацыямі. У іх, аднак, як у бізлонным калодзежы, — дна не дастаць, за прастатой адчуваецца сапраўднае майстэрства, глыбіня натуральна балючага перажывання. Лексэмы, на якіх грунтуецца шматаспектная мастацкая забудова Я. Янішчыц (Палесе, бацькоўскі край, родная зямля, вёска, любоў і гнеў, радасць і боль, сум і святло, душа), ува-

ходзяць у яе лірычную споведзь на самым пачатку творчасці: “Люблю цябе, адзіную, да сконы, // Вясковая, высковая зямля” (“Люблю цябе, адзіную...”). Пачынаючы з першай кнігі “Снежныя граміцы”, зямля набывае ўстойлівы рысы хранатопу. Зямля — той прыдатны грунт, на якім пры пэўных умовах прарастаюць сапраўдныя любоў і чалавечнасць, душа напаўняецца прагай жыцця: “І душа, як чуйнае карэнне, // Зноў адчула родную зямлю” (“Не шукаю гаманлівай славы...”).

У адзіным звязку з Радзімай, Бацькаўшчынай бачыцца ўласны творчы шлях, робяцца спробы зазірнуць у будучыню, распазнаць — “што там за туманам”.

Метафарычнасць Я. Янішчыц мае прадметна-быццёвую аснову, вылучаецца багаццем умоўна-асацыятыўных сувязяў. Многія лексэмы, “словы-згусткі” (Р. Бярозкін), на якіх канцэнтруецца ўвага аўтара і якія выконваюць асноўныя ідэяна-эстэтычныя функцыі, паўтараюцца ў рознай інтэрпрэтацыі, набываючы ўстойлівасць хранатопу: шляхі-дарогі, бярозка, рака, балота, вёска, шыпшына, каліна, вярба, палын, чартапалох і інш. Гэта не толькі этнаграфічныя прыкметы і выявы беларускага пейзажа, але і сімвалічныя знакі духоўнай сувязі чалавека з космасам. Яны ствараюць адпаведную аэру ў мастацкім

Спагтына нацыі

Паводле слоў Аляксандра Ельскага, “Родная мова ў дакладным значэнні ёсць самая любімая спадчына нацыі: праз яе пасрэліцтва найлягчэй пранікнуць у душу нацыі, закруціць пачуцці, праясніць розум, падштурхнуць адпаведную думку, заклікаць да дзеяння, змагацца са страсцямі, ствараць дабрачыннасці”. Білінгвізм, уласцівы нашаму грамадству, абвастрае праблему стаўлення да роднай мовы. У сувязі з гэтым беларускім пісьменнікам было прапанавана адказаць на два пытанні:

1. На якой мове вы пачалі пісаць?
2. Што падштурхнула пісаць па-беларуску?

Рыгор Барадулін:

1. На беларускай.
2. Народжаны на Беларусі, тут вырас, стаўся як асоба, як пісьменнік...

У нас ёсць прафесійная беларуская мова, ёсць фальклорная, ёсць этнаграфічная. А ёсць матчына мова, якая гучала вельмі жыва і была найперш успрымальнай. Гэта мова, я б сказаў, была ў быцце насельніцтва. Ёй карыстаюцца па ўсёй краіне і зараз.

Пятро Васючэнка:

1. На беларускай.
2. Я лічу, што на мой выбар — на якой мове пісаць — вельмі ўплывова дзейнічала прафесія. Я вучыўся на журфаку, дзе ў асноўным пісалі па-беларуску. Ды і нашыя беларускія выданні, калі я прыйшоў працаваць у газету, былі скіраваныя, у асноўным, на беларускую мову.

Васіль Жуковіч:

1. Здаецца, на рускай найперш, а потым, паралельна, і на беларускай.
2. Пісаць я пачаў даволі рана, яшчэ школьнікам. Памятаю, мне вельмі падабаліся творы рускіх класікаў. Менавіта гэта падштурхнула пісаць на рускай мове. Ужо пасля прыйшло разуменне таго, што я беларус. Я міжволі звярнуўся да традыцыйнай народнай культуры, само сабой і да мовы. На жаль, беларуская мова не надавалася належнай увагі ў школе. Тым і тлумачыцца маё двухмоўе, што ніхто з асяроддзя, у тым ліку бацькі, не гаварылі па-беларуску. У студэнцкія гады маю дыстанцыю да беларускай мовы значна скараціў Уладзімір Калеснік.

Аляксей Дудараў:

1. Пачаў пісаць на беларускай мове.
2. Калі пачаўша апавяданні Шукшына, быў вельмі здзіўлены і ўзрушаны. Я некарапцёўна заўважыў, што мае аднавяскоўцы ўважліва вельмі падобныя на герояў шукшынскіх апавяданняў. Першае маё апавяданне было, можа, гэтага і не заўважылі крытыкі, але трапна падмеціў адзін пісьменнік, «вдоль по Васе Шукшыну».

Калі казаць аб тым, што канкрэтна паўплывала на рашэнне пісаць?.. Нават і не ведаю. Першая мая друкаваная абвестка ў літаратуры адбылася тады, калі мне было 15 гадоў. І гэта не было бахвальствам, ці гардыняй. Мне проста так хацелася. І, дзякуй Богу, усё яно як марылася, так і адбылося. На сённяшні дзень я шчыра рады тым дасягненням, якія маю.

А тым, хто пачынае пісаць, ці пачаў ужо, шчыра раю слухаць сябе, сваю існасць, свой прафесіяналізм. Важна, калі табе баліць, непакоіць тое, пра што ты пішаеш!

Лепш за усіх, на мой погляд, выказаўся на гэты конт Талстой: «Калі ты можаш не пісаць — не пішы!»

Эдуард Акулін:

1. На беларускай.
2. Вельмі паўплывала творчасць Максіма Багдановіча. Каб пісаць па-беларуску, неабходна любіць Беларусь так, як любіў яе Максім.

Серж Мінскевіч:

1. На рускай. Бо беларускую мову толькі чуў, а вучыць у школе пачаў з трэцяга класа. Праўда, ужо ў дзесятым класе запяўняў дзённік па-беларуску, хаця трэба было па-руску.
2. Пісаць мастацкія творы на беларускай мове падштурхнула павага да Радзімы, усведамленне сябе беларусам.

Падрыхтавала
Святлана КАНАНОВІЧ

Любоў ГАРЭЛІК

Прапануем
вашай увазе
ўрываак
з аўтабіяграфічнай
кнігі славутага
нямецкага
артыста Эміля
Янінгса
“Жыццё пражыта
недарма:
Успаміны Генія”.
Берлін. 2002.

Сустрэча з Купалам

5-га кастрычніка 1925 года на прэм’еры “Апошняга чалавека” (фільм Фрыдрых Вільгельма Мурнау — шэдэўр сусветнага кінематографа, дзе Янінгс сыграў галоўную ролю. — М.Ф.) я пазнаёміўся з надзвычай самотным і крыху дзіўнаватым суб’ектам. Сваім узнёсла-меланхалічным выглядам ён нагадваў герояў-аскетаў з фільмаў Фрыца Ланга. Гэта быў беларускі паэт Янка Купала.

— Вы любіце пасляпрэм’ерныя банкеты? — спытаўся я.

— Апошнім часам не.

— Тады плюнем на ўсё гэта і паедзем у які-небудзь шынок.

— Паехалі ў цудоўны шынок пад мілагучным назовам “DER BRUTAL BRUST”, — прапанавалі Купала.

— Выдатна! — згадзіўся я, і адразу спытаў, — а цікава, адкуль вы ведаеце пра яго існаванне? Ён невялікі, знаходзіцца наводшыбе ад цэнтра, не кожны жыхар Берліна ведае, што ён ёсць.

— Так атрымалася, — даў лаканічны адказ паэт. — Там выступае цудоўная спявачка і сапраўдная прыгажуня ва ўсіх сэнсах гэтага слова. Яе завучу Марлен Дзітрых.

— Вы ў яе закаханы?

— Не ведаю. Здаецца, што так. Якія ў яе вочы! Фігура! Бюст! Якая незвычайная гармонія і грацыя ва ўсіх яе рухах! Паўліна Мядзёлка ў параўнанні з ёй не дацягвае!

У шынку народу было мала. Мы селі бліжэй да эстрады і заказалі абсент. На сцэне пажылы блазен і не менш пажылы шымпанзэ паказвалі нейкія малапрыстойныя нумары пад акампанемент вагнераўскай оперы “Трыстан і Ізольда” (гучала, акурат, сцэна “Смерць Ізольды”).

— Сёння Марлен не выступае. У яе выхадны, — сказаў мне Купала, — але яна абяцала са мной тут сустрэцца а палове 12-ай. Зараз колькі часу?

— Роўна 11.

— Цудоўна, у нас яшчэ ёсць паўгадзіны. Ведаеце, у мяне для яе, як, дарэчы, і для вас ёсць даволі цікавая прапанова.

— Якая?

— Я хачу, каб у гэтым шынку была пастаўлена мая п’еса “Сон на кургане”. Марлен магла б стварыць вобраз Чорнага, гэта галоўны адмоўны герой майго твора, своеасаблівы Люцыпар. Чорнаму супрацьстаіць станоўчы, светлы пер-

санаж — Сам. Гэта ўжо ваша роля. Сам — шукальнік ісціны. Ісціна тут выступае паняццем абстрактным. Ён хоча здабыць дабро і гармонію ўсяму свету, забываючыся на дабрабыт уласнай сям’і. І ў выніку наступае катастрофа...

— Магутна, — сказаў я, — а вам не здаецца, што для “DER BRUTAL BRUST” гэта ўсё будзе занадта інтэлектуальна-заглыблена?

— О не, што вы, — запярэчыў Купала, — мне хапіла таго, як маю п’есу ставілі на радзіме. Ад тых пастановак патыхала сімвалічным сумам і бясконцай манатоннасцю. Мы зробім нешта кардынальна іншае. Спектакль павінен выглядаць, як серыя эмацыйна-насычаных нумароў эстраднага кшталту, вось, да прыкладу, як нумар са старымі шымпанзэ. Гэтыя нумары будуць разгортвацца перад стомлена спустошаным Самам. Сама мы пасадым сярод глядачоў за асобны столік. Ён будзе піць віно, альбо абсент, назіраючы за ўсім гэтым. Ягоныя фантастычныя прыгоды, сустрэчы з русалкамі, ведзьмамі ды іншай нечысцю ёсць нішто іншае, як ягонае трызненне найве, падмацаванае алкаголем. Мы зробім спектакль пра чалавека, які шмат чаго хацеў дамагчыся і так у выніку нічога не дамогся. Трагедыя будзе схавана за вонкава атракцыйна-карнавальнай формай дзейства.

На жаль, цудоўная задума паэта не ажыццявілася. Марлен Дзітрых не прыйшла. Мы яе чакалі да 4-х раніцы, але дзяўчыну, як баран языком злізаў. Для Купалы гэта было сапраўдным ударам. Пазней я даведаўся, што спатканне Купалу яна прызначыла выключна каб ад яго адчапіцца, бо ў той час Марлен сустрэлася з Фрыцам Лангам (ён абяцаў ёй галоўную ролю ў “Метрополісе”, але, як вядома, пакінуў дзяўчыну з носам). Купала паехаў у гасцініцу, а ўжо праз дні тры вярнуўся на Беларусь.

На развітанне паэт мне сказаў: “Ну што, спадар Эміль Янінгс, тое што не зрабілі мы, я ўпэўнены, зробіць нашыя нашчадкі. Будзем на гэта спадзявацца”.

Я сустракаўся з Купалам у яго наступныя прыезды ў Берлін. Мы пілі абсент, але пра спектакль, як і пра Марлен, не гаварылі...

Падрыхтаваў
Мюр ФАРЫДОВІЧ

У гісторыі славянства ёсць свае таямніцы

А чаму не паспрачацца?

Цікавыя сустрэчы не забываюцца, — гэта аксіёма, правярная жыццём. Вось і зараз у пошуках суразмоўцы для матэрыялу пра пісьменства я згадала, як некалькі гадоў таму сустракалася з чалавекам, які прадаставіў найцікавейшыя звесткі. Быў ён родам з іншага горада, і нават з іншай краіны (якая ў апошнія гады распалася на некалькі самастойных), аднак звязвала нас з ім прафесійная сфера — журналістыка і тое, што яна вымагае цікавіцца рознымі бакамі жыцця, збіраць разнастайныя звесткі і незвычайныя гісторыі — а раптам спатрэбіцца? Праўда, майму суразмоўцу пашэнціла ў тым сэнсе, што быў ён на Беларусі не як журналіст, а як... дыпламат, бо працаваў на той час саветнікам Пасольства Саюзнай Рэспублікі Югаславія ў Рэспубліцы Беларусь, і звалі яго Слабадан Ярчавіч. І згадала я гэтага чалавека таму, што ўсё разказанае ім будзе цікавым чытачам “ЛіМа”.

Кірыліцу прыдумалі раней за Кірылу

Мой суразмоўца на гоўны сур’ёзе лічыць, што гісторыя еўрапейскага кантынента... сфальсіфікавана. І тут я лёгка згаджаюся, таму што неаднойчы праводзячы паралелі тых ці іншых падзей, іх вынікаў і самае галоўнае — задач, якія ставіліся для іх здзяйснення, знаходзіла разыходжанні. Па-першае, недарма кажуць: у кожнага свая праўда. Значыцца, і ў славян таксама...

“У гісторыі славянства ёсць свае таямніцы, — распавядаў Слабадан. — Да прыкладу, сказана, што славяне пачалі пісаць і чытаць у IX стагоддзі. Але якраз славяне — аўтары пісьменства.” Аказваецца, у 1903 годзе югаслаўскія археолагі знайшлі найстаражытняе кірылічнае пісьмо, якое пацвярджае, што не Кірыла і Мяфодзій прыдумалі кірыліцу, а нехта іншы, прычым нашмат раней за іх! На думку спецыялістаў, Кірыла і Мяфодзій... вярнулі славянам іх жа азбуку, праўда, праз шмат стагоддзяў! Аднак звернемся да думкі папулярнага ў былой Югаславіі аўтара Канстанціна Варатнога, які піша: “...прыпісваць вынаходніцтва славянскай азбукі Кірылу і Мяфодзію — гэта чыста царкоўная, хрысціянская традыцыя. На самай справе яны нічога не прыдумалі, а толькі уніфіцыравалі тое, што здолелі знайсці падчас сваіх вандровак: да 26 літар грэчаскай азбукі яны дадалі 14 рускіх (рускія пісьмёны Кірыла адшукаў у Херсанесе) і 3 літары іўрыта (старажытнайўрэйскага алфавіта)”.

І насамрэч, абсалютна слушна вынікае адсюль: а ці магчыма было будаваць дзве вялікія славянскія дзяржавы — Кіеўскую і Мараўскую Русь, не маючы пісьменства? Як тады пісаць законы, збіраць падаткі, клікаць на вайсковую службу? “Немагчыма!” — усклікнула я. “Немагчыма!” — пацвердзіў і мой суразмоўца Слабадан Ярчавіч. І дадаў: “Ды нам усю гісторыю пе-

рапісалі немцы ў часы кіравання Пятра Першага. Занадта вялікі надзеі ён ускладаў на Запад, і ў гэтым ягоная памылка. Дарэчы, вядомыя факты, што старыя дакументы, якія сведчылі пра старажытнае славянскае пісьменства, актыўна вынішчаліся немцамі падчас Вялікай Айчыннай...”.

Як высветлілася, самыя каштоўныя знаходкі, якія раскрываюць таямніцы славянскага пісьменства, знаходзяцца ў Белградзе, у раскопках Вінчы і Баницы. Менавіта тут было знойдзена самае дасканалое літарнае пісьмо — ранейшая форма ў развіцці пісьменнасці наогул. Як вядома, раней існавала пісьмо знакавае, піктаграфічнае, ідэаграфічнае, клінапіснае. Як сівярджалі навукоўцы (той жа доктар гістарычных навук Іван Дзярэціч), узрост унікальных знаходак — ад 3973 год да н.э. да 3473 год да н.э. плюс-мінус 100 гадоў! Названы Іван Дзярэціч — навуковец з сусветным імем, доўгі час жыў у Парыжы і Чыкага, аўтар папулярных кніг і артыкулаў. Адзін з іх мае назву “Паходжанне сучаснай пісьменнасці”, вось урывак з яго: “Найстаражытнае шумерскае пісьмо, піктаграфія, існаванне яго пачынаецца з 3100 г. да н.э. Найстаражытнае егіпец-

900 і менш гадоў да н.э. Усе гэтыя віды пісьма, у іх найстаражытным абліччы, з’яўляюцца простым узнёўленнем србіцы”.

Даруйце за такую доўгую цытату, але яна — лепшая падстава для роздзума ў той час, калі вы прыглядаецеся да змешчанага тут малюнка каштоўнай знаходкі — србіцы.

Немцы і французы — славяне?

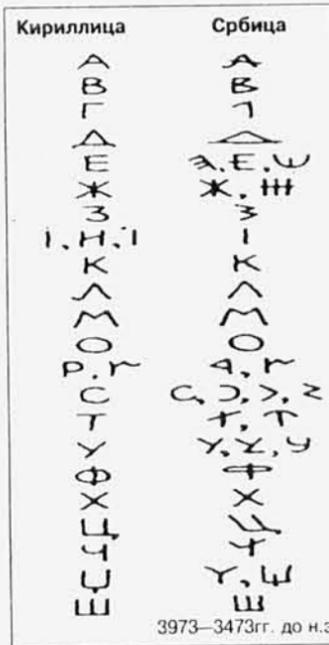
Прыяду яшчэ адну вельмі цікавую цытату. Айнец гісторыі Герарот пісаў: “Калі мы, грэкі, прыехалі на Балканы, мы... забралі пісьмо народа, які там жыў і мы пачалі сваё пісьмо ад азбукі гэтага народа”. Ён жа таксама сівярджаў, што “славяне жывуць на ўсход ад Адрыятыкі”. І з чаго гэта талы нас у школах вучылі, што славяне з Беларусі па рацэ Дняпр прыехалі на Балканы ў VI стагоддзі? Бо вядома, што той жа Герарот сівярджаў, што славяне былі на Балканах і ў V стагоддзі да Нараджэння Хрыстова!

Зірніце на малюнак яшчэ раз, там вы ўбачыце 22 знакі, — амаль усе яны выкарыстоўваюцца ў славянскіх мовах!

“На жаль, — прызнаваўся сумна Слабадан, — пасля таго, як на пачатку XX стагоддзя было знойдзена гэтае старадаўняе пісьмо, дзяржава... забараніла весці раскопкі далей. На гэта былі выдзелены вялізныя грошы Германіяй! Пакуль у гэтай краіне не з’явіліся манголы, германцы на 90 працэнтаў па паходжанні былі славянамі. Аднак гэта ўсё далёкая гісторыя. Эцыклапедычныя даведнікі падкажуць вам, што першапачаткова і французы — славянская нацыя. Вы папытайце ў французскага навукоўцы: на якой мове размаўлялі ягоныя продкі да рымскай акупацыі? І хутчэй за ўсё ён адкажа: “Ну-у, тое быў дыялект...” Ат, далібог, як французскія народ, самы вялікі па тых часах народ у Еўропе не меў свайго мовы? І нават калі так, дык дыялект якой мовы ў іх быў? Яны не ведаюць адказу! Можна адказаць самі: тое была славянская мова, і будзеце мець рацыю. Рымскія генералы, якія і самі не былі латынцямі, а значыць, кельска валодалі мовай, прымуслі насельніцтва размаўляць на латыні. Дык вось, французская нарадзілася як перакрываўленая латынская мова”.

Падчас нашай гутаркі мой суразмоўца прывёў цікавы прыклад. Адзін з іхніх навукоўцаў падшукаў 100 брытанскіх князёў са... славянскімі імёнамі і прозвішчамі. Дарэчы, гэты і іншыя факты прыведзены ў кнізе Слабадана Ярчавіча “Гістарычныя жмуркі”, якая выйшла на радзіме. Ён спадзяваўся, што і нашы чытачы пабачаць яе ў перакладзе на беларускую мову. І насамрэч, гэта было б выдатным падарункам усім, хто цікавіцца гісторыяй і гісторыяй пісьменства ў прыватнасці.

Вольга КУРТАНІЧ

кае пісьмо, таксама піктаграфія, — з 3000 г. да н.э. Кітайская піктаграфія — 1400 г. да н.э. Акадаская клінапісь, г. зн. слогавае пісьмо, — з 2500 г. да н.э. А гэта азначае, што мы ў Србці маем першую ступень пісьменства, якое на некалькі стагоддзяў старажытней пачатку пісьменства ў Масапатаміі. І пісьмо Србці з’яўляецца не толькі самым найстаражытным у свеце, але і адна-часова самым дасканалым. Тая даўняя србца (знаходка, кірылічнае пісьмо) з Вінчы і Баницы была каранем еўрапейскага і сённяшняга, сучаснага пісьменства. Дастаткова толькі параўнаць знойдзеныя србіцу з этрускім, грэчаскім, арамейскім, яўрэйскім, іберыйскім, лацінскім і паўднёва-арабскім пісьмом, каб прыйсці да высновы, што ўсе гэтыя пісьмёны пайшлі ад србіцы. Вядомы час паходжання кожнага з іх — ад

Як вы думаеце, што месцілася ў Быхаўскім замку падчас савецкай улады? Ферма? Гэта было ў Гальшанскім замку. Санаторый? Бачылі ў Нясвіжы. Псіхбальніца? Яна ёсць у былым прыватным замку ў вёсцы Гайціюнішкі Воранаўскага раёна. Дзіцячы прытулак? Таксама быў у касцёле, на гэты раз Гальшанскім. Склад угнаенняў? Адпраўляйцеся да неагатычнага помніка архітэктуры ў вёску Сар'я. Не здагадаліся? Ну, дык ведайце: у Быхаўскім замку знаходзілася мэблевая фабрыка. Але аб усім на парадку.

Цытадэль па-над Дняпром

Гульня ў хованкі

Паселішча пад назвай "Двор Быхаў" упершыню ўзгадваецца ў грамаце князя Дзмітрыя Сямёнавіча ў 1393 годзе, але ёсць падставы сцвярджаць, што заснаваны ён быў значна раней, у 1370-м. Узнік горад на правым беразе Дняпра, непдалёк ад упадзення ў яго рачулки Макранкі. У цяперашнія часы вясной Дняпро разліваецца тут на вельмі вялікай плошчы. Кажуць, што назва пайшла ад старажытных драўляных умацаванняў, за якімі падчас варажай навалы хаваліся жыхары паселішча. Такім чынам, тут была іх схованка, "быў хоў". Адсюль і пайшло — "Быхов". У "Васкрасенскім летапісе" Быхаў пазначаны ў "спісе рускіх гарадоў далёкіх і блізкіх" пад назвай Стары Быхаў. У актах 1430 года пазначаны як уласнасць князя Свідрыгайлы. Пазней паселішча перайшло да Гаштолдаў, а калі гэты род згас, Быхаў у 1542 годзе апынуўся ў руках магунтских князёў Хадкевічаў. У канцы 20-х гадоў XVII ст. перайшоў у спадчыну да Сапегаў.

За якія дванаццаць кіламетраў ад Быхава знаходзіцца вёска Баркалабава. Менавіта тут мясцовы шляхціц Баркулаб Корсак склаў летапіс, які храналагічна ахоплівае падзеі 1545—1608 гадоў. У ім сабраны каштоўныя звесткі пра жыццё сялян, іх звычкі, культурныя традыцыі; таксама тут жа дакументы, успаміны сведкаў, народныя легенды. Баркулабаўскі летапіс лічыцца адным з найвялікшых помнікаў славянскага пісьменства тых часоў і зараз захоўваецца ў дзяржаўным гістарычным музеі.

Перад вамі выступае палацава-замкавы ансамбль

У 1590 годзе гетман Вялікага княства Літоўскага Ян Хадкевіч атрымаў дазвол на ўзвядзенне тут мураваных замкавых умацаванняў. Будаўніцтва працягвалася пры Карлу Хадкевічу ў 1610 — 1619 гг. і скончылася пры Льву Сапегу — тады паселішча ператварылася ў моцны бастыён. Палацава-замкавы ансамбль, які ўзведзены ў пачатку XVII ст., а пасля неаднакроць перабудоўваўся, заўсёды "выклікаў агонь на сябе". Замак займаў пляцоўку памерам 77x100 метраў. З усходу яго абараняў, як вы ўжо ведаеце, Дняпро, а з астатніх бакоў — равы. Яны былі вельмі глыбокія, а шырыню мелі каля 25 метраў. Ансамбль пабудаваны ў стылі барока з асобнымі фрагментамі, уласцівымі архітэктуры рэнесанса (напрыклад, аркадная галерэя галоўнага корпусу). Замак уяўляў сабой комплекс жылых і гаспадарчых пабудов, якія стаялі па перыметры замкавага двара. З заходняга боку месціліся тры

мураваныя вежы: узняя брама і рагавыя двух'ярусныя васьмігранныя вежы, кожная з якіх мела па сем-восем байніц. Брама была таксама двух'ярусная, са скляпеністым перакрыццём, з круглым купалам і флюгерам у выглядзе герба Сапегу. Двухстворкавыя вясніцы дадаткова замыкаліся кратамі са складанай сістэмай жалезных запораў. Прайсці сюды можна было па драўляным мосце, у сярэдзіне якога таксама меліся кратаы. Галоўны корпус замка сваёй архітэктурай мала адрозніваецца ад палацавага будынка. У ім месціліся парадныя залы і пакоі, уваход у якія вёў праз галерэю. Асноўныя жыллыя памяшканні ўладара знаходзіліся на другім паверсе. Сярэдзіна галоўнага корпусу з боку знешняга фасада была адзначана высокай дзорнай вежай, унутраны палацавы фасад прадстаўляўся двух'яруснай аркадай. Акрамя палацавай пабудовы ў комплексе уваходзілі казармы.

Рота, падымайся!

Усе жыхары горада займаліся фартыфікацыйнай справай: з вясны і да самай позняй восені яны рамантавалі валы, чысцілі і ўмацоўвалі. Усё праводзілася пад кіраўніцтвам мясцовага губернатара. Сяляне Быхаўскага павета, скончыўшы сяўбу ярыны, таксама выконвалі губернарскія загады. Паселішча было спланавана з добрым веданнем справы і раздзелена на кварталы ўзаемна перпендыкулярнымі вуліцамі; у цэнтры горада была гандлёвая плошча. Вокіл горада быў вялізны 800-метровы вал з бастыёнамі, равелінамі і ровам у выглядзе паўкрута. Абарончы вал да сягаў у вышыню васьмі метраў, а шырыня падножжа складала 30 метраў. Рава выдзяляліся сваёй незвычайнай глыбінёй, а шырыню мелі як у валоў. Вылічыце стромкасць вала, дадайце сюды глыбіню рова, — і вы пераканаецеся, што крэпасць была сапраўды непрыступнай.

Патрапіць у горад можна было праз тры каменныя брамы: Падольную, што выходзіла да Дняпра, Магілёўскую (месцілася ў паўночнай частцы) і Рагачоўскую (паўднёвы Быхаў). Перад дзвяма апошнімі брамамі праз роў перакідваліся масты. Паўночны падступ да палаца абараняўся касцёлам, абнесены каменнай агароджай з невялікімі рагавымі вежамі. Непдалёк ад касцёла месцілася сінагога, якой зараз каля чатырохсот год. Яна ўяўляе сабой пабудову памерамі 20x21 метр з таўшчынёй сцен каля двух метраў.

Асабліваціо кампазіцыі з'яўляецца круглая вулгавая вежа, якая моцна выдасца за межы асноўнай пабудовы: яна закрывала выйсце з вуліцы паўночна-заходняй часткі горада і была дадатковай пагарзай на шляху ворага. У выпадку неабходнасці мясцовыя жыхары маглі схаватца ўнутры і паспяхова весці абарону.

Жыхары Быхава і павета аб'ядноўваліся ў дзесяткі і сотні: мелі свае знаменны, харугвы, бубны і трубы, а таксама самую якасную зброю. У пісьмовых крыніцах XVI ст. узгадваюцца ручніцы, гакаўніцы, сагайдакі, дзіды, панцыры. У горадзе і замку заўсёды хапала боепрыпасаў — пороху, свінцу, салетры, жалеза. Падчас уладарання Сапегу ў Быхаве існаваў ліцейны двор, дзе людвісары (ліцейшчыкі) рабілі гарматы самага рознага калібру: ад драбавых шратаўніц да марцір і шматствольных арганаў — прататыпаў "Кацюш" і "Градаў". Быхаўскіх ліцейшчыкаў за якасць іх прадукцыі нават запрашалі ў іншыя гарады. Таксама ў горадзе рабілі ядры і гранаты. Ядры вырабляліся пад усе калібры гармат і важылі ад паловы да сарака кілаграмаў. Гранаты былі не толькі жалезныя і драўляныя, але і шкляныя, асколкі якіх наносілі страшэнныя раны. Акрамя аркебузаў, мушкетаў і пісталетаў, мясцовыя збройнікі яшчэ ў XVII стагоддзі рабілі традыцыйную зброю — баявыя цэпы, дзіды, сякеры, косы, якімі надзялялі частку гаралскіх і сялянскіх апалчэнцаў. Плошча, што раздзяляла тэрыторыю горада на дзве часткі, была плацам для навування салдат гарнізона-Крэпасці.

Паміж Сцылай і Харыбдай

Быхаў заўсёды знаходзіўся на мяжы інтарэсаў ВКЛ і Расіі; з поўдня пагражалі ўкраінскія казакі. У 1590 годзе яны пад кіраўніцтвам данскога гетмана Мацошы Федаранскага захапілі горад. Менавіта тады Ян Хадкевіч і вырашыў пабудавань тут крэпасці. У 1648 годзе паўстаў казакі на чале з Ф.Гаркушам, які схіліў да сябе мясцовых сялян. Але яны не здолелі ўзяць ні горад, ні, тым больш, замак. Падчас вайны з Рускай дзяржавай за Быхаў ішлі напружаныя баі. Са жніўня 1654 года яго на працягу 18 месяцаў асаджалі казакі пад кіраўніцтвам І.Залата-

рэнка. Калі Залатарэнка быў забіты, у горад увайшлі войскі І.Нячая, які ў 1658-м здрадзіў рускаму цару і перайшоў на польскі бок. 3 мая па снежань 1659 г. Быхаў ізноў трымаў аблогу і нарэшце быў узяты ў выніку начнога штурму войскамі князя Лабанова-Растоўскага, які схіліў каменданта замка немца Шульца да капітуляцыі. Горад і замак сур'ёзна пашкодзілі, узарваўшы арсенал. Аднак ужо ў 1660 годзе царскія войскі вымушаны былі самі трымаць аблогу і праз два гады пасля захопу Быхава здалі яго гетману Чарнецкаму. Падчас Паўночнай вайны ўладар Быхава К.Сапега перайшоў на бок Карла XII, з-за чаго саюзныя войскі Аўгуста II і Пятра I двойчы спраба-

Дняпро, кіруючыся пад Смаленск на злучэнне з першай арміяй. Напалеонаўскае нашэсце непамёрным цяжарам адбілася на жыхарах Быхаўшчыны. Была знішчана вялікая колькасць пабудов, падарвана сельская гаспадарка, скарацілася насельніцтва раёна. За год вайны колькасць жыхароў Быхава паменшылася ўдвая — да 3000 чалавек.

Праз сто гадоў, у 1912-м, у горадзе яшчэ стаялі дзесяць гармат быхаўскага ліцця: чатыры — каля касцёла, астатнія шэсць — ля сцен палаца. Пазней іх сляды згубіліся.

Вялікая Айчынная забрала жыцці шасці тысяч салдат-нараджэнцаў горада і раёна; 595 мірных жыхароў было спалена, 8660 чалавек — рас-

валі ўзяць горад. Нарэшце яны гэтая дамагліся дзякуючы прывезенай з Магілёва гармаце, на адзін выбух якой было патрэбна 50 кілаграмаў пороху. Горад здалі, але за мяшчанами захаваўся ўсе прывілеі. Аднак праз некаторы час ізноў адшукаўся здраднік — генерал Сініцкі, які кіраваў аблогай, перайшоў на бок праціўніка і зрабіў горад сваім галоўным апорным пунктам. Салдаты разрабавалі царскую казну, і тады Пётр I пусціў на моцны Быхаў сваіх генералаў Боўра, Чамберса, Фонвердэна і Валхонскага. Хоць насельніцтва горада і не падтрымала мяшчэ, але пад пагарзай рэпрэсій вымушана было скарыцца і заняць абарончыя пазіцыі. Сініцкі не здолеў утрымаць горад і капітуляваў; яго артылерыя адправіў у Кіеў, а на працягу сямі год тут знаходзіўся рускі гарнізон. Пры адступленні былі зруйнаваны брамы, узарваны бастыёны. У XVI—XVII стст. у горадзе было ўсяго два каменных збудавання: замак і сінагога; усе астатнія пабудовы, у тым ліку культуравыя, былі драўляныя. Таму невыпадкова ва ўмовах частых аблог і пажараў яны знішчыліся.

Праз нейкі час Сапегі аднавілі ўмацаванні, папоўнілі новымі гарматамі, якіх у 1751 годзе тут было ўжо дваццаць. У 1757-м у замку знаходзіўся гарнізон з 50 вояў, аднаго капрала, двух яфрэйтараў і аднаго барабаншчыка, — усе яны былі мясцовымі жыхарамі і служылі на ўмовах карыстання зямлёю. У 1773 годзе Быхаў увайшоў у склад Расіі, стаў "узедным городам", а 16 жніўня 1781 года атрымаў герб — дзве скрыжаваныя чыгунныя гарматы на чырвоным полі. Так ушанавалі быхаўскіх ліцейшчыкаў.

Гісторыя найноўшых часоў

Айчынная вайна таксама не мінула горад. У двух кіламетрах ад яго, у вёсцы Сапезынка, месціўся штаб другой рускай арміі князя Баграціёна. Яго войскі фарсравалі

страляна. Лёс Хатыні спасціглі вёскі Красніца, Студзёнка, Залатое Дно. Быхаўцы гераічна змагаліся з ворагам; 14 чалавек з іх сталі Героямі Савецкага Саюза.

За савецкім часам у сінагозе быў склад, а ў замку, апрача маленькага музея, размясцілі "Камбінат надомнай працы", дзе працаўнікі выраблялі мэблю. З гэтай нагоды ў памяшканнях яшчэ захаваўся станкі і розныя прылады, а самым незвычайным, што мне давлялося там пабачыць, быў ліфт. Уяўляеце: ліфт у чатырохсотгадовым замку! На адным з вокнаў вырасла бярозка, а на даху, увогуле, "прапісаўся" бусел з буслянятамі; усю іх сям'ю можна бачыць з вельмі блізкай адлегласці, калі прасунуць галаву праз дзірку ў даху. А калі ўжо вылезеш на самы дах, ды ўзбярэшся на трубу — столькі ўсяго адразу бачна! У добрае надвор'е можна нават Магілёў разгледзець, а да яго ж 48 кіламетраў! Там, унізе, нечыя палеткі, хаты; вунь там — Дняпро, а вунь і жалезныя фермы — яны засталіся ад папярэдняга моста. А глянеш назад — і бачыш замкавы двор, і ўвесь астатні Быхаў.

Зусім нядаўна сюды наведваўся заможны фермер з вёскі Філіпавічы, па прозвішчы... Сапега! Агледзеў замак і вырашыў аднавіць яго. Арандаваў і зараз са сваёй сям'ёй жыве ў ім, патроху прыводзячы ў належны стан. "Мне здаецца, што ў гэтых сценках павінна быць нешта гуманітарнага напрамку, тое, што служыла б людзям і выходзіла моладзь", — кажа Мікалай Леанідавіч. Хто ведае: можа, праз нейкі час тут будзе школа, ці выставачная зала; а можа, ізноў будзе праходзіць балі, якія калісьці грэмелі ў княжаскім замку. Бо калі стаіш на дзорнай вежы замка і глядзіш угору, то бачыш неба, такое блакітнае, такое мірнае. Бышам ніколі і не было гарачых баёў за горад.

Аляксандр ЛЫЧАЎКА

Фота аўтара

З высокім усведамленнем

Да 70-годдзя з дня нараджэння Івана Чыгрынава

(1965), «Самы шчаслівы чалавек» (1967), «Ішоў на вайну чалавек» (1973), «Ці бываюць у выраі ластаўкі» (1983) і інш. Апавяданні І.Чыгрынава — своеасаблівыя абразкі народнага жыцця, якія, дзякуючы таленту пісьменніка, сталі сапраўднымі мастацкімі палотнамі, а лепшыя з іх нават самыя строгія крытыкі адносяць сёння да залатога фонду беларускай навілістыкі. Апавяданне падрыхтавала зварот пісьменніка да рамана. Спачатку з'явіўся «Плач перапёлкі» (1970), пазней — «Апраўданне крыві» (1976, за абодва Літаратурная прэмія імя А.Фадзеева, 1979), «Свае і чужынцы» (1983), «Вяртанне да віны» (1992) і «Не ўсе мы згінем» (1996), якія звязаны аднымі героямі і месцам дзеяння (вёска Верамейкі, таму называецца «верамейкаўскі цыкл»). У іх адлюстраваны атмосфера ваеннага часу, вясковы побыт на акупаванай тэрыторыі, арганізацыя падполля, зараджэнне партызанскага руху, даследаваны вытокі гераізму і мужнасці беларускага народа, створаны яркія вобразы патрыётаў перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Галоўны герой гэтых раманаў — народ, вобраз якога раскрываецца праз глыбокую, пільную ўвагу пісьменніка да чалавечай індывідуальнасці, да патрыятызму, што праявіўся ў суровых абставінах барацьбы з ворагам, у момант найвышэйшага духоўнага і фізічнага напружання.

Іван Чыгрынаў вядомы таксама як кінасцэнарyst і драматург. Ён быў сааўтарам сцэнарыя папулярнай тэлевізійнай кінастужкі «Руіны страляюць...» (1970, з І.Новікавым, Дзяр-

жаўная прэмія Беларусі, 1974). Паводле раманаў «Плач перапёлкі», «Апраўданне крыві», «Свае і чужынцы» рэжысёр І.Дабралюбаў на кінастудыі «Беларусьфільм» стварыў шматсерыйны тэлефільм «Плач перапёлкі» (1991). І.Чыгрынаў пісаў і арыгінальныя п'есы. Некаторыя з іх — гэта гістарычныя экскурсы ў памятных падзеі жыцця беларускага народа. Сівыя часы Рагнеды («Звон — не малітва»), Крычаўскае паўстанне XVIII ст. («Следчая справа Вашчылы») пераклікаюцца з драматычнымі часамі сталіншчыны («Чалавек з мядзведжым тварам», «Ігракі»), трагедыяй Вялікай Айчыннай («Свае і чужынцы», «Дзівак з Ганчарнай вуліцы»), Чарнобылем («Толькі мертвыя не вяртаюцца», «Хто вінаваты?»). Адлюстраванне стану грамадства пачатку 1990-х гг. прысвечаны п'есы «Суседзі» і «Госці».

Творчасці Чыгрынава ўласцівыя глыбокі дэталёвы аналіз унутранага свету чалавека, паэтычнасць, рэалістычная канкрэтная вобразнасць, высокая культура слова. Ён — аўтар манаграфіі «М.Я.Нікіфароўскі» (1960, з В.К.Бандарчыкам), крытыка-публіцыстычных кніг «Новае ў жыцці, новае ў літаратуры» (1983), «Паміж сонцам і месяцам: Роздум над жыццём, культурай і літаратурай» (1994). На беларускую мову пераклаў п'есы «На дне» М.Горкага, «Аптымістычная трагедыя» У.Вішнеўскага і інш. Творы І.Чыгрынава атрымалі вядомасць і далёка за межамі нашай краіны. Яны перакладзены на многія мовы свету.

Кацярына ВАРАНЬКО

Застаўся ў памяці

Вядомаму беларускаму сатырыку, гумарысту, публіцысту, празаіку Міхасю Чавускаму сёлета споўнілася б 100 гадоў і ўжо больш за дваццаць яго няма з намі.

М. Чавускі вядомы як аўтар шэрагу кніг сатыры і гумару, куды ўвайшлі апавяданні, фельетоны, гумарэскі, сцэнка, маналогі. Пры жыцці пісьменніка выйшлі выданні: «Крытычны момант», «Рука руку мае», «Чаго ж не смяяцца», «Стрэляны Вераб'ёў», «Індык на курорце» і іншыя. У апошнія гады, нягледзячы на хваробу, Міхаіл Маркавіч працаваў над раманам-памфлетам «Будзілаўская мадонна», але не паспеў завяршыць, пачаў пісаць п'есу. Ён рыхтаваў шмат рэпертуару для эстрады. Яго гумарыстычныя, сатырычныя творы са сцэны чыталі Ганна Рыжкова, Мікалай Шыпкін і іншыя артысты.

Я ўпершыню ўбачыла Міхася Чавускага, калі мне было пяць гадоў.

— Дачушка мілая, пазнаёмся — гэта дзядзя Міхась, ён будзе тваім бацькам, — сказала маці і падвяла мяне да зграбнага чарнавалосага мужчыны. А ён працягнуў мне кулёк з цукеркамі.

Я ўзяла цукерку, прачытала на этыкетцы «Мішка» і з задавальненнем пачала ласаваша.

— Дзядзя Міхась — шакаладная цукерка, — сказала я і цмокнула свайго дабрадзея ў шчаку.

Ён сапраўды стаў маім бацькам. Клапаціўся, сустракаў са школы, купляў падручнікі, даставаў пучэўкі ў піянерлагер.

Асаблівай любоўю, пшчотай акружаў Міхаіл Маркавіч сваю родную дачку Зіначку. У час Вялікай Айчыннай у акупіраваным Мінску таксама, як і мой родны бацька, загінулі яго жонка і двое сыноў. Зінульку, якая нарадзілася ўжо пасля вайны, ён любіў нейкай незвычайна балючай, чуллівай любоўю.

Розным, заўсёды цікавым чалавекам застаўся ён у памяці тых, хто яго добра ведаў. З Максімам Танкам яны разам працавалі ў газеце-плакаце «Раздавім фашысцкую гадзіну» ды і жылі ў адным нумары гасцініцы «Масква». «Мы сябравалі, — расказваў паэт. — Ён прыцягваў у газету-плакат таленавітых мастакоў, напрыклад, у нас тады працаваў вядомы маскоўскі мастак Вальк».

Максім Лужанін успамінаў пра іх сумесную работу ў часопісе «Вожык»: «На мой погляд, яго фельетоны, якія ён публікаваў пад псеўданімам Лявон Вірня, у свой час былі вельмі актуальныя, былі напісаны сочна, з гумарам».

На думку Янкі Брыля, Міхась Чавускі быў таленавітым рэдактарам, арганізатарам. Тадабаліся яму фельетоны Міхася, яго выдатнае пачуццё гумару.

Вера КРОЗ

Этнаграфія — яго захапленне

Нядаўна споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння Мар'яна Пешокевіча, які зрабіў для беларускай этнаграфіі, увогуле для беларускай культуры вельмі і вельмі многа.

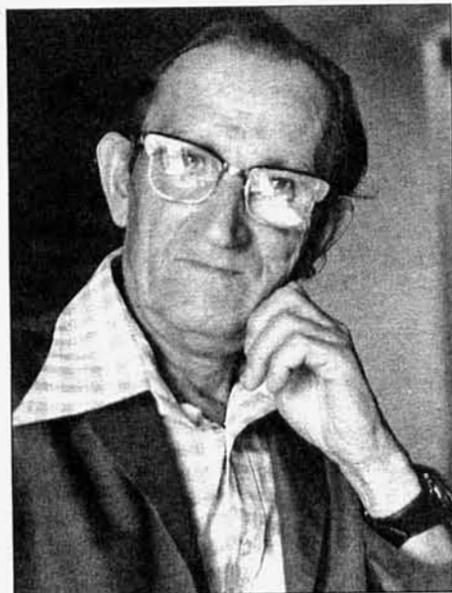
Аднойчы, едучы з Гдыні ў Варшаву, мне ўдалося завітаць у Торунь. Музей быў, як на тое, зачынены. Але, на шчасце, каля яго я спаткаў Мар'яна Пешокевіча. Гаворку пачалі па-польску. Але калі ён даведаўся, што я з Мінска, адразу перайшлі на родную беларускую мову.

Мар'ян Язэпавіч хуценька знайшоў ключы, адчыніў музей. Пачалася надзвычай цікавая, сапраўды прафесійная экскурсія. Я адразу ўбачыў, што гэта не толькі вялікі энтузіяст сваёй справы, этнограф ад Бога, але чалавек высокай культуры, шырокіх і глыбокіх ведаў, для якога беларуская тэматыка зусім не навіна, чалавек неверагоднай шчырасці і сціпласці, гарачы патрыёт роднай Беларусі.

Ён нарадзіўся ў вёсцы Цяцёркі цяпер Браслаўскага раёна. Скончыў Віленскую беларускую гімназію (1926), аддзяленне этнаграфіі і этналогіі Віленскага ўніверсітэта (1938). Дып-

ломную работу «Першабытныя рысы народнай культуры старавераў у Браслаўскім павеце» напісаў пад кіраўніцтвам слыннага пасля вучонага-этнографа, прафесара Казіміра Машынскага. У Вільні ў 1929—1934 гг. быў фактычным рэдактарам часопіса «Шлях моладзі», у якім пад псеўданімамі «Марвіч» і «Цяцёрскі» друкаваў вершы і навуковыя артыкулы па гісторыі Беларусі, па беларускай этнаграфіі. З 1930 г. працаваў у бібліятэцы Інстытута Усходняй Еўропы і бібліятэцы імя Урублеўскіх. У 1939—1941 гг. быў дырэктарам Віленскага Беларускага музея імя Івана Луцкевіча. Калі прыйшлі немцы, клапаціўся, каб экспанаты музея не былі знішчаны ці распылены, або вывезены ў Германію. Пасля працаваў на гаспадарцы, даглядаў пчол. У 1949 г. быў незаконна рэпрэсіраваны органамі НКУС. Пасля рэабілітацыі ў 1956—1970 гг. працаваў у Этнаграфічным музеі ў Торуні (Польшча), дзе, як бачым, стварыў ґрунтоўныя экспазіцыі пра матэрыяльную культуру беларусаў.

Друкаваўся ён у розных газетах і часопісах Заходняй Беларусі і Польшчы.

Кола яго надзвычай шырокіх зацікаўленняў раскрываюць ужо самі назвы яго навуковых прац: «Увагі дзеля запісання беларускай народнай творчасці і абрадаў. 3 праграмамі: 1. Дзеля запісання пахаронных абрадаў. 2. ...памінальных дзён» (1933), «Мікола Нікіфароўскі — беларускі этнограф» (1935), «Беларуская мелаграфія» (1936), «Аб паходжанні назвы Беларусь, беларус», «Родная мова — найдаражэйшы скарб» (1957), «Купалле — у мінулым усенароднае свята» (1958), «Апытальнік да народнага адзення, абутку і аздаблення» (1959), «Старадаўнія велікодныя звычаі ў беларусаў» (1960), «Старадаўнія юр'еўскія звычаі ў беларусаў» (1961), «Пахавальныя звычаі» (1965), «Беларускае народнае мастацтва ў Быдгоскім ваяводстве» (1975) і інш.

Янка САЛАМЕВІЧ

Калектыў выдавецтва «Мастацкая літаратура» выказвае шчырае спачуванне супрацоўніцы планавага аддзела ГРЫШ-ЧАНКОВАЙ Ірыне Васільеўне ў сувязі з вялікім горам — трагічнай смерцю дачкі.

Пятро ГЛЕБКА:

“З чаго ж пачаць... З літаратуры?.. Можна. Новага, нечуванага няма... Усё паўтарэнне пройдзенага. Глыбоцкі піша артыкулы, Чарот вершы, Алёша фельетоны і... баста — машына працуе.”
(З ліста да Паўлюка Труса)

Лявон Валасюк
ЧЫРВОНАЯ ВЕЖА

Лявон ВАЛАСЮК. “Чырвоная вежа” (вершы; Брэст, ПУП “Іздательство Академия”, 2004, рэдактар А.Каско, 210 ас., 95 стар.)

Аўтар гэтай вонкава вабнай кніжачкі па сутнасці ўпрыгляд прыадкрывае перад чытачамі паўвека свайго ўласнага жыцця... У наступным годзе яму — пяцьдзесят! Прафесійны мастак, адпрыродны творца па натуре, ён дэбютаваў няспешна, ажно ў сорок пяць гадоў в е р ш а в а н ы м зборнікам “Блікі” (1999). Нешта вельмі характэрнае (хоць і не зусім яшчэ пэўнае) ад тых блікаў у стылі пісьма і структуры фокуснага мыслення (параўнальна блізкага

большае, паколькі перад вачыма свая ўласная дастаткова багатая хатняя бібліятэка, сабраная з **высокага, класічнага і нягленага**. Ды зрэшты нават сённяшняга, во-во выяўленага на свет Божы з таямнічых сутарэнняў чалавечай душы (зборнікі С.Панізніка “Пры сьвячэньні...” і Ю.Голуба “Брама зімы...”)

Ад свайго мастакоўскага погляду на айчыны свет Л.Валасюк ніякім чынам не адсланяецца, а па магчымасці **зводзіць яго да свету мастацкага**. Да адзінай гармоніі.

*У сонечны дзень
Я ў хату зайшоў,
Памаліўся...
Замест бажніцы —
На паліцы цвыркун...*

Не трэба толькі пудка насцярожвацца ад прыцененай палітры мастака і безразважна заглябляцца ў яго змрочна-вірлівыя фарбы, бо ў кожнай, нават самай цёмнай, паэтычнай метафары ёсць сваё прыцягальна-выратавальнае святло.

*Да берага ракі Лясной
З дзяцінства прыблукнуў
Стары знямоглы човен...
Улетку з глыбіні
Лавіў у ім
Я акунёў... І повен
Быў у вядзерцы мой улоў...
Цяпер мой човен*

*На беразе ракі Лясной
Валы, раслін
І бруду повен.*

Але нават брудная вада адлюстроўвае яснае неба над сабой. І ўвогуле, нішто ў гэтым свеце (і ў нашай сьведомасці) проста так не з’яўляецца і проста так не знікае... Ва ўсім ёсць **высокі сэнс жыцця і глыбокі сэнс смерці**. “Vita brevis, patria eterna” (Жыццё кароткае — радзіма вечная).

*На абрыўках аблокаў
Сумны верш пішу,
Боль па радзіме...*

Такой, мне здаецца, задумвалася быць гэтая кніжка — “Чырвоная вежа”. Эпіграф з В.Шніпа, на які спакусіўся аўтар, (“*Мы, як вежы, Стаім на бацькоўскай зямлі...*”) яшчэ больш умацоўвае мяне ў гэтым меркаванні.

Безумоўна, хапае ў зборніку і матэрыялу для вострай крытыкі. Але Л.Валасюку пэўным чынам пашанцавала. Гэтым разам у **Легалізацыі** ён апынуўся **вышэй** нешчаслівага А.Корнева. Таму ў Лявона — **блікі**, а ў Алёся — **прысак**. Увесь негатыву зверну абынуўся ўніз. Аднак гэта сёння. А ўжо заўтра ўсё можа перавярнуцца з ног на галаву. Паэзія — рэч тонкая і не заўжды ўстойлівая. Асабліва самі паэты... Таму я параіў бы Л.Валасюку надта не зачараўвацца плёнам свайго працы, а Корневу не самапрыніжацца ад часовай няўдачы.

да фотаўспышкі) захавалася ў творчасці Л.Валасюка да гэтай пары, больш за тое, сталася з часам дамінантным і вызначальным. А — як ніяк! — гэта ўжо чацвёртая па ліку кніжка **паэта**. Шчыра кажучы, слова “паэта” я пакуль што прышпільваю да асобы Лявона Фёдаравіча Валасюка з пэўнай асцярогай, а найперш... са спадзевам. Апошняе тлумачыцца дзе-нідзе заўважным **пробліскам таленту і мастацкага патэнцыялу берасцейскага аўтара**. Пакуль не адважваюся казаць (і заяўляць) пра

Алёся КОРНЕВА. “Вішнёвы прысмак” (г. Баранавічы, грамадская гарадская арганізацыя ТБМ, 2004, рэдактар І.Лагінін, 250 ас., 92 стар.)

Надоечы прыйшоў у нашу газету ліст з вершамі ад аднаго аўтара з Гарадзеншчыны. Як бы між іншым была ўкладзена ў канверт і выразка з мясцовай газеты з яго вершаванай публікацыяй ды рэдакцыйнай урэзкай да яе. Восем кароткая цытата з той урэзкі: “*Не так даўно паэт падлічыў свае творы, напісаныя па-беларуску (ёсць, значыць, яшчэ і рускамоўныя! — ЛеГалі), 1602 — гэта толькі тыя, што захавала папера. А колькі іх падаравана сябрам ды знаёмым — усіх не злічыць!*”

сень, зялёную вясну, **блакітнае неба і чорную зямлю**, не маючы ўласнага эстэтычнага і этычнага погляду на агульныя зямныя рэчы, забываючы, што **паэзія** выяўляецца з **Я**, каб знайсці разуменне ў **НАС...**

Мне могуць запярэчыць: не хочаш — не чытай. Усё так. Але ж як настойліва, а падчас і нахабна навязваюць сваю “паэтычную прадукцыю” (Максім Гарэцкі) некаторыя вершаскладальнікі! Мяне ўжо не абманеш, а маладзейшую і нявольную публіку?! Да ўсяго ж, не адчуваючы крытычнага адпору, яны тут жа пішчом лезуць у сябры СБП і ПЭН-цэнтра (а той-сёй ім у гэтым спрыяе, бо яны, маўляў, будуць носьбітамі і захавальнікамі мовы, ды сярод шэрай драбнаты і самім узвышца лацвей) у дзяржаўны выдавецтва і выданні, вылучаюць сябе на прэміі і замежныя гранты і г.д. А чытач, звучаны (вечарынамі, прэзентацыямі, публікацыямі, выступамі на радыё) да іх саматужных рыфмавана, ужо не можа вызначыць розніцы паміж паэзіяй і вершамі, паміж творчасцю і вершапісаннем... паміж, прашу прабацення, стылем б а р а д у л ь н ы м (М.Стральцоў) і **брыдзільным** (ЛеГалі)...

Нівеліроўка матэрыяльнага і духоўнага — праблема не сённяшняга дня, але ў нашыя дні яна набыла гіпертрафічныя формы. Дэвальвацыя мастацкай творчасці стала **відавочнай**. Безумоўна, пры цяперашнім стане дэмакратыі, галоснасці і плюралізму я не магу некаму забараніць пісаць і выдавацца гэтак, як яны **умеюць і могуць**. Аднак жа і яны павінны **разлічваць** на маю **адэкватную крытыку іх твораў...**

Зрэшты, гэта тэма не для кароткаметражнай **Легалізацыі**.

*На палянцы — і жарты, і стогны.
Цішыню смех раскацісты рве.*

*Уздымаюцца вочы і сцёгны,
А сумленне — глыбока ў траве.*

*Ці то спакуса д’ябла?
Мне вельмі падабаецца
Чамусьці жонка сябра.*

*Ах, сябра, усё роўна ты
На векі вечныя ў спачыну.
Яна ж яшчэ чароўная,
Прывабная жанчына.*

*Ты ў мяне — жывая пластыка:
То марнееш, то гарыш.
Ранідай у ложку — свастыкай,
А ў начы — царкоўны крыж.*

І г.д. і да т.п. можна цытаваць са зборніка А.Корнева “Вішнёвы прысмак”. Але ці трэба? Напершапачатку ў мяне, дзівака, нават мільганула **шалёная думка**: іранізуе аўтар, парадыруе, насміхаецца... Аднак, зазірнуўшы ў больш чым сур’ёзную анатацыю зборніка, сумеўся: “*Лірычнага героя аўтара захапляюць як грамадскія матывы сучаснасці, так і паэзія каханьня з усімі яго адценнямі: шчасцем, расчараваннем, крыўдай, неразуменнем і дараваннем.*”

Усё, аказваецца, на поўным сур’ёзе. Таму “**Вішнёвы прысмак**” сям-там выяўляе ў сабе **прызнак Вішнёва. Перформансны**, вядома.

*Няшчасці сыпаліся спрэс.
Здаецца, бед не перанесці...
Нарэшце свой апошні стрэс,
Як лісцік, удалося стрэсіці.
І прад людзьмі я — што галяк...
Ды гэта ж мо яшчэ не згуба,
Бо стаў падобны, як-ніяк,
Да лістападаўскага дуба.*

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДАДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»
Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малодось»
Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Польмя»
Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всемирная литература»
Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»
Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21800 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Алесь ГАЎРОН
в. а. намесніка
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэагонуе.
Паэзія рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2470
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
22.12.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1924

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12